

Saulius Lileikis

**JŪRA
MITŲ
KULTŪROJE**

Saulius Lileikis

JŪRA MITŲ KULTŪROJE

Jūrų mitologijos metmenys

Studijų knyga

LIETUVOS AUKŠTOJI JŪREIVYSTĖS MOKYKLA

Klaipėda, 2021

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Leidybai rekomenduota Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos Leidybos komisijos posėdyje

Apsvarstyta Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos Uosto ekonomikos ir vadybos katedros posėdyje 2015 m. gruodžio 11 d. Protokolas Nr. 18 P-14

Recenzentai:

prof. habil. dr. Ona Tijūnėlienė

doc. dr. Simona Briedienė

Viršelio fotografijoje vaizduojamas Trapanio (Sicilija) valstybinio klasikinių mokslų licėjaus frontono fragmentas. Viduržemio jūros baseino civilizacijai būdingas pastatų architektūrinės puošybos elementas – jūrų austrė, simbolizuojanti paslėptą išmintį, vandens krikštą, vaisingumą. Ši ir dalis kitų fotografijų – autoriaus. Jūros ir Klaipėdos miesto jūrinių atributų fotografijos – Jano Černio.

© Saulius Lileikis, 2021

© Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla, 2021

ISBN 978-609-8160-28-4

*Knyga skiriama
autoriaus mokytojai ir mokslintojai
prof. habil. dr. Onai Tijūnėlienei,
pedeutologijos ir hodegetikos Lietuvoje lyderei*

TURINYS

Įvadas / 8

I. VIDURŽEMIO JŪROS MITOLOGINĖ KRYPTIS / 10

1. Jūrinės kultūros asmenybė / 10
2. Jūros mitologizavimas / 11
3. Svarbiausių jūros simbolių mitologinė kultūra / 17
 - 3.1. Anapusinis pasaulis / 17
 - 3.2. Aštuonkojis / 18
 - 3.3. Banginis / 19
 - 3.4. Delfinas / 20
 - 3.5. Gintaras / 21
 - 3.6. Gintaro kambarys / 23
 - 3.7. Inkaras / 25
 - 3.8. Laivas / 25
 - 3.9. Durnių laivas / 26
 - 3.10. Palaimintųjų salos / 28
 - 3.11. Perlas / 29
 - 3.12. Skrajojantis olandas / 30
 - 3.13. Titanikas / 31
 - 3.14. Tridantis / 32
 - 3.15. Tvanas / 33
 - 3.16. Upė / 34
 - 3.17. Vanduo / 36
 - 3.18. Vandens būtybės / 41
 - 3.19. Žuvys / 42
4. Jūrinė krikštykla ir arabų kultūros įtaka / 45
5. Jūriniai simboliai Viduržemio jūros baseino civilizacijoje / 47

- 6. Senovės romėnų obalsis / 51
- 7. Jūros kranto simbolizmas / 51
- Apibendrinimas / 53
- Savitikros klausimai* / 53

II. KRIKŠČIONIŠKOJI IR MOKSLINĖ JŪRŲ MITOLOGIJA / 55

- 1. Šventojo Rašto jūriškumas / 55
- 2. Jūrinė linija Šventajame Rašte / 56
 - 2.1. Dievo galybės raiškos priemonė / 56
 - 2.2. Dievo šlovės raiškos priemonė / 57
 - 2.3. Su jūra susijusi estetinė aplinka / 57
 - 2.4. Laivyba kaip ypatingas domėjimosi objektas / 58
 - 2.5. Poetinė raiškos priemonė / 58
 - 2.6. Jūrinė džiaugsmo raiška / 58
 - 2.7. Dirbtinė jūra kaip gyvojo vandens simbolis / 59
 - 2.8. Mistinis simbolis / 59
- 3. Jūros vengimo kultūra / 60
- 4. Jūros patrauklumo idėja / 62
- 5. Jūriniai simboliai psichoanalizėje / 65
- 6. Jūros spalvų simbolika / 67
 - 6.1. Jūros mėlis / 67
 - 6.2. Jūros turkis / 68
 - 6.3. Žaliuojanti jūra / 69
 - 6.4. Balta jūros pakrantė / 70

- Apibendrinimas / 72
- Savitikros klausimai* / 73

III. JŪRŲ MITOLOGINĖ KULTŪRA LIETUVOJE / 75

- 1. Lietuvių jūriniai mitai / 75
- 2. Klaipėdos miesto paminklai – jūriniai simboliai / 76

- 3. Pramoginė jūrų simbolika / 84
- 4. Ikonografinė jūrų simbolika ir jūrinės dvasios koplyčia / 85
- Apibendrinimas / 88
- Savitikros klausimai / 88*

IV. JŪROS SIMBOLIKA STUDENTŲ POŽIŪRIU / 89

- 1. Jūros, kaip paslapties, mitologizavimas / 90
 - 1.1. Jūros, kaip paslapties, esmė / 90
 - 1.2. Jūros, kaip paslapties, prasmė / 92
 - 1.3. Jūros, kaip paslapties, išgyvenimai / 93
 - 1.4. Jūra, kaip paslaptis, siekių lygmeniu / 94
 - 1.5. Jūra, kaip paslaptis, elgesio lygmeniu / 96
 - 1.6. Jūra, kaip paslaptis, savivertės lygmeniu / 98
- 2. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas / 100
 - 2.1. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, esmė / 100
 - 2.2. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, prasmė / 102
 - 2.3. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, išgyvenimai / 103
 - 2.4. Jūra, kaip egzistencinis tikslas, siekių lygmeniu / 105
 - 2.5. Jūra, kaip egzistencinis tikslas, elgesio lygmeniu / 106
 - 2.6. Jūra, kaip egzistencinis tikslas, savivertės lygmeniu / 108

Apibendrinimas / 110

Savitikros klausimai / 110

Literatūra / 112

Sąvokų žodynėlis / 117

Summary / 120

IVADAS

Nuo to laiko, kai žmogus pirmą kartą pažvelgė į jūrą, prasidėjo įspūdinga ir sudėtinga žmogaus ir vandens stichijos bendrystė, kuri reiškiasi įkvėpimu kurti laisvės dvasia. Asmenybės kūryba yra kultūros pagrindas. Kultūra (lot. *cultura*) – vystymas, tobulinimas, garbinimas.

Žmogaus ir jūros bendrystė pasižymi įvairiomis kultūromis – *technologine, rekreacine, sportine, ekologine, medicinine, etine, estetinė, mitologine, religine, psichologine, edukacine*. Jūra tapo visuminiu ir ypatingu žmonijos kultūros raidos veiksniu. Būdama ne tik vanduo, bet ir ištisa kultūrinė sankloda (Paulauskas, 1999), jūra žmonijos istorijoje vertinta ne vien ekonomiškai (Landsbergis, 2011), tapo išpasakota, apdainuota, išgauta, aprašyta, ištapyta, išgarbinta. Ištisa dailės ir literatūros kūrinių jūrinė tematika visuma – *marinistika*.

Kita vertus, pastaruosius du šimtus metų jūros ir vandenynai labai teršiami. Kultūra neišvengiamai susiduria su antikulūra, kuri yra etinė, psichologinė ir politinė problema. Tačiau pati jūra yra kultūros nešėja, kelianti žavesį ir psichologiškai reikšmingais mitologiniais simboliais maitinanti žmogaus dvasią.

Būdami universalūs ženklai jūriniai simboliai žmogui padeda susimąstyti, įsigilinti ir suprasti save, įprasminti savo vietą sudėtingame ir besikeičiančiame gyvenime. Beveik visose gyvenimo srityse žmogus įvairiais būdais ir formomis tiesiogiai ir netiesiogiai, sąmoningai ir nesąmoningai save sieja su jūra.

Studijų knygoje – autoriaus mokslinių monografijų ir kitų kultūrologinių šaltinių pagrindu – glaustai, kiek fragmentiškai, išdėstyti tradiciškai ryškesni jūros kultūrinio mitologinio įp-

rasminimo bruožai, kurie aktualūs klasikiniam asmenybės turinimui jūros dvasia.

Knygos struktūros vedamąsias linijas sudaro su Viduržemio jūra susijusios kultūros simbolių istorinės mitologinės idėjos, pagoniškųjų, krikščioniškųjų ir šiuolaikinių civilizacijų *šlapiojo elemento* simbolika, kurios skyriai – Viduržemio jūros mitologinė kryptis, krikščioniškoji ir mokslinė jūrų mitologija. Drauge atskleidžiami kai kurie lietuvių praeities bei dabarties socialinės jūrų mitologijos momentai ir jūros simbolika jūreivystės studentų požiūriu.

Knyga kaip papildoma literatūra gali būti naudojama studijuojant jūreivystės ir uostininkystės programų humanitarinius studijų dalykus.

I. VIDURŽEMIO JŪROS MITOLOGINĖ KRYPTIS

Mitologinė Viduržemio jūros kryptis atskleidžiama jūrinės kultūros asmenybės, jūros mitologizavimo, svarbiausių jūros simbolių mitologinės kultūros, jūrinės krikščtyklos ir arabų kultūros įtakos, jūrinių simbolių Viduržemio jūros baseino civilizacijoje, senovės romėnų obalsio ir jūros kranto simbolizmo atžvilgiu.

1. Jūrinės kultūros asmenybė

Žmogus, studijuojantis jūreivystės mokslus, profesionaliai plaukiojantis jūromis ir vandenynais ar puoselėjantis buriavimo kultūrą, praturtina savo asmenybę iš kartos į kartą perduodamomis jūrinių papročių tradicijomis.

Asmenybės veržlumas burlenčių sporte

SurferToday. (2012). *Ferran Crespo wins 2012 New Zealand Wave Sailing Nationals*.
<https://www.surfertoday.com>

Galimybę tapti jūrinės kultūros asmenybe turi kiekvienas žmogus, bet kuris Žemės planetos gyventojas. Tačiau pirmiausia tas, kuris gyvena jūrinės kultūros aplinkoje, paprastai arčiau vandenų ir jūrinę kultūrą puoselėjančių socialinių grupių:

- šeimos, jūrininkų ir uosto profesionalų dinastijų;
- mokyklos, kurioje skiriamas dėmesys jūrinei kultūrai;
- jūreivystės akademijos,
- jūrinio klubo.

2. Jūros mitologizavimas

Kad istorinis faktas būtų paveikus, darytų poveikį visuomenei ir keltų žmonių dvasią, reikalinga jį *mitologizuoti* (Beresnevičius, 2002). Istorinis faktas vaizdingai apipavidalinamas jo esmę geriau atskleidžiančiomis raiškos priemonėmis. Jūrinė kultūra nuo seniausių laikų propaguojama iš kartos į kartą perduodamais jūriniais mitais.

Žydų perėjimas per Raudonąją jūrą

The Interactive Bible. (2020). *The Exodus Route: Goshen to the Red Sea*. <https://www.bible.ca>

Jūrinis mitas yra ne tik sakmė, pasakojimas ar padavimas, kuris perteikia senovės tautų (paprastai religines) pažiūras į pasaulio ir gamtos reiškinių jūrinę kilmę, jūrų dievus ar legendinius herojus. Visais laikais jūrinis mitas pirmiausia yra tradicinis jūros ideologinis išaukštinimas visuomenėje, kurios nariai savarankiškai ir kolektyviai teikia jūrai savo požiūriu aktualias prasmes.

Senovinių ir šiuolaikinių jūrinių mitų visuma – *jūrų mitologija*.

Bangos pavidalas – jau mitas

Brett, A. (2021). *Top Images*. <https://www.shutterstock.com>

Jūra mitologizuojama *simboliais* – žmogui ar visuomenei reikšmingais, dažnai perkeltinę reikšmę turinčiais ženklais, kurie asmens santykiui su jūra ir pačiu savimi teikia ypatingą prasmę. Žmonės mitologizuoja jūrą, suteikdami jai aktualias savitas prasmes ir jūrą paversdami reikšmingu savo asmeninės, tautinės, pilietinės būties simboliu.

Taip kilo mitas, kad (*Viduržemio jūros krikščioniškosios civilizacijos kryptį pasirinkusios ir tapusios valstybe Lietuvos*) Didysis kunigaikštis Vytautas savo žirgą girdė Juodojoje jūroje. Gali būti, kad tai dalis tiesos, ypač jei kunigaikščio žirgas girdytas jūros prieigose, kur vanduo prėskas. Bet kuriuo atveju vaizdingą mitologinį pasakojimą visuomenė nesunkiai perima ir paverčia nacionaline ideologine tradicija.

Praeities mitai neišnyksta. Su pagonybe ar viduramžiška misterijų krikščionybė susiję liaudies prietarai bei magija išliko vėlesniais laikais. Jūrinė tikrovė toliau kūrybiškai ir ideologiškai mitologizuojama psichologiškai reikšmingais simboliais, ją tarytum sudievinant.

Kadangi galimas pavojus jūroje realus visada, laivuose vengiama vienatvę kompensuoti švilpavimu dėl baimės sukelti audrą, prišaukti nelaimę (Naupar, 2021). Kita vertus, pagoniškesnėse kultūrose pasitaiko maginio švilpimo visiško štilio metu burlaiviams siekiant palankaus vėjo.

Lietuvoje nuo XX amžiaus vidurio jūra mitologizuojama jaunuolių troškimu atvykti į Klaipėdą, įstoti į jūreivystės mokyklą ir išplaukti į jūrą. Jiems jūra natūraliai tampa svajonių išsipildymo, profesinio pašaukimo bei pragyvenimo simboliu.

Labai ryškus lietuvių jūros mitologizavimas – beveik šimtmetį Klaipėdoje rengiama *Jūros šventė*, kurios metu Klaipėdos miestas papuošiamas jūrą simbolizuojančiais atributais, jūrų sektoriaus įmonių bei organizacijų darbuotojų iškilinga eisena, laivų parada ir kitais miestiečių ir uostamiesčio svečių jūrinę kultūrą puoselėjančiais renginiais, kuriuose aktyviai dalyvauja Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos akademinė bendruomenė. Šventinis miestas tviska jūriniais kostiumais.

Mitologiniai jūrų valdovai Klaipėdos mieste

IĮ Inekta. (2018). *Klaipėdoje prasideda 59-oji Jūros šventė* (nuotrauka organizatorių).
<https://lietuve.lt>

Įvairiose tautose pajūrio, pamario ar paupio gyventojai savo vaikų auklėjimo tikslais persakydavo, o kartais čia pat sukurdavo mitą, kuriuo siekė vaikus apsaugoti nuo nelaimės jiems neatsargiai elgiantis prie vandens. Tie mitai dėsningai siejasi su baisiais gyvūnais, didesnėmis nei paprastai varlėmis ir kitais baisūnais, kurie gali išlįsti iš vandens.

Lochneso ežero pabaisa

Shutterstock. (1934). *Loch Ness monster: "surgeon's photograph"*.
 Historica/REX/Shutterstock.com

Minėto pobūdžio tradicinių mitų, turinčių auklėjamąjį saugomąjį pobūdį, galima rasti įvairių šalių mitologų mokslo darbuose.

Vėliau, vaikams suaugus, šie mitai (*nors ir iškreipia su vandenimis susijusius tikruosius vaizdinius*) natūraliai būna perduodami naujoms kartoms. Jūrų mitologinė tradicija ypač pasižymi su jūra susijusiais posakiais, kuriuos vartoja ir jūros niekada nemačiusieji.

Visuomenės kasdienėje vartosenoje su vandens telkiniais susijusių posakių gausu poetinio žanro metaforiniuose turiniuose. Ryški simbolika atskleidžiama *kranto, dviejų krantų, susiliejančių upių, krantus jungiančių tiltų* romantinėse sąvokose.

Perlo tiltas Japonijoje

Marais, I. (2021). *Akashi Kaikyo Bridge*. <https://blogs.sunvalleygroup.co.za>

Jūrų simbolika gausiai aptinkama jausmus atskleidžiančių psichologinių sąvokų – paprastai žodžių junginių – raiškoje:

- *gilūs jausmai,*
- *jausmų jūra,*
- *jausmų gelmė,*
- *jausmai užlieja,*
- *jausmai atslūgsta,*
- *emocijos liejasi per kraštus,*
- *jausmų sūkury,*
- *semiasi patirties,*
- *skęsta darbuose,*
- *mados banga,*
- *pataikė ant bangos,*
- *turi marias darbo,*
- *turi marias laiko,*
- *ramybės uostas, ir kt.*

Ramybės vieta dviems...

NDR. (2020). *Den Hamburger Hafen entdecken*. <https://www.ndr.de>

Nuo jūros nutolusiuose Lietuvos regionuose aptinkama šnekamosios, ypač romano ar apysakos žanro, kalbos klasika tapusių palyginimų – lyginamųjų posakių:

- *kai jūra mūs lauکه rugiai*;
- *aptyko lyg jūros prieš audrą* (Vosylytė, 1985).

Jūrinio turinio sąvokų kaip simbolių – palyginimų – vartojimas tam tikru lygmeniu atskleidžia visuomenės jūrų mitologinę kultūrą, susijusią su jūros vaizdiniais ir puoselėjamą ne tik pajūrio, bet ir nuo jūros nutolusiuose regionuose.

3. Svarbiausių jūros simbolių mitologinė kultūra

Įvairioms kultūroms būdingi jūriniai mitai glaustai pristatomi anapusinio pasaulio, aštuonkojo, banginio, delfino, gintaro, gintaro kambario, inkaro, laivo, durnių laivo, palaimintųjų salų, perlo, skrajojančio olando, Titaniko, tridančio, galingo tvano, upės, vandens, vandens būtybių ir išskirtinai žuvų atžvilgiu.

3.1. Anapusinis pasaulis

Daugelis senovinių, ypač Rytų kultūrų, turėjo simbolinę upę, skiriančią gyvųjų pasaulį nuo mirusiųjų. Persikelti per šią upę galima:

- tik mirusiųjų laivu,
- laikantis apeigų,
- sumokant keltininkui.

Anapussybės metafora

GoodFon. (2021). *Section Landscapes. Anglas*. <https://www.goodfon.com>

Senovės graikų mituose valtininkas Charonas perkeldavęs mirusiuosius į jiems skirtą vietą. Mirusiuosius, tiksliau – mirusiųjų vėles, Charonas per požemio upę perkeldavęs į Hadą. Ši paslauga buvo mokama. Vėlių mokestį – monetą – gyvieji įdėdavo mirusiajam į burną (Veličkienė, 2003).

3.2. Aštuonkojis

Minkštakūnis jūrų gyvūnas su aštuoniomis galūnėmis – aštuonkojis – dažnai vaizduojamas ant auksinių vėlyvosios Kretos Mikėnų epochos plokštelių. Spirale susukti čiuptuvai sudaro įspūdingą simetriją aplink kūną su dviem akimis.

Kūnas panašus į galvą, iš kurios vietoje plaukų auga gyvatės. Gali būti, kad medūzos galvos įvaizdis kilo iš Persėjo nukirstos Gorgonės sesers galvos. Keistos elgsenos jūrų gyvūnas su didelėmis akimis ir lanksčiais čiuptuvais tapo pabaisos Skilos, grąsinusios Odisėjui ir jo bendražygiams, įvaizdžiu.

Aštuonkojo skrydis gėlmėse

Nuwer, R. (2013). Severed Octopus Arms Have a Mind of Their Own (Photo by M. Brekkevold). *Smithsonian Magazine*. <https://www.smithsonianmag.com>

Apskritai galvakojai, ypač kalmarai, Antikos jūrinėse šalyse labai vertintas maisto produktas. Tamsus skystis iš sepijos kūno buvo naudojamas kaip rašalas.

Sepijos įkandimas – nuodingas. Tamsus rašalo debesis galėjo tapti gyvūno ryšių su slaptomis galiomis simboliu (Biedermann, 2002).

Sicilijoje aštuonkojis moderniaisiais laikais – mafijos simbolis.

3.3. *Banginis*

Graikų mite banginis – tradicinė jūrų pabaisa, kurią užmušė Persėjas, vaduodamas karaliaus dukterį Andromedą.

Banginio manevras vandenyne

Sea Bees Diving. (2017). *From Frog Fish to Whale Sharks – the Who's Who of Marine Creatures in Thailand*. <https://sea-bees.com>

Krikščionybėje banginis yra Jonos knygoje aprašoma Joną prarijusi didžiažuvė, kuri po trijų dienų jį išspjovusi Dievui paliepus. Remdamasis šia scena Kristus apibūdino savo prisikėlimą iš numirusiųjų.

3.4. Delfinas

Protingas ir žmonėms atsidavęs jūrų žinduolis delfinas pažįstamas ypač Viduržemio jūros baseino šalyse. Delfinas išgelbėjo graikų dainių Arioną – nuskendus laivui jį išnešė į krantą.

Apolonas pasivertęs delfinu, kad iš Kretos nuvyktų į Delfus, kur buvo statoma jam skirta šventykla. Kretos kultūroje garbintą Apoloną simbolizavo delfinas. *Delfų* vardas gali būti siejamas su delfinu.

Delfinas laikytas jūrų dievo Poseidono atributu. Delfinas išpiršęs jūrų dievui žmoną Amfitritę.

Etruskų antkapiuose delfinai mirusiųjų sielas gabena į *Palaimintųjų salas*.

Heraldikoje delfinas – žvyniuota jūros kiaulė. Prancūzijos sosto paveldėtojai – dofinai – delfiną turėjo savo herbuose. Sosto įpėdiniams taikyta *delfino teisė*, leidžianti jiems elgtis palaidai, amoraliai (Biedermann, 2002).

Gyvybės įsikūnijimas...

Norwegian Cruise Line Holdings Ltd. (2021). *Dolphin Watching Expedition*.
<https://www.ncl.com>

Stebimas populiarus reiškinys dabartiniais laikais, kai vyrai savo mylimosioms dovanoja *delfino formos* tauriojo metalo pakabutį kaip meilės ir draugystės simbolį.

3.5. Gintaras

Dėl „elektrono“ (gr. *elektron* – gintaras) savybės patrynus pritraukti lengvus daiktus, degumo ir vyraujančios gelsvos spalvos gintaras Viduržemio jūros regione ypač brangintas kaip medžiaga amuletams gaminti, siekiant apsisaugoti nuo vaiduoklių ir demoniškų būtybių.

Gintaro gabaliukai laikyti Helijo sūnaus Faetono ašaromis. Šiais laikais tradicinėje liaudies medicinoje tikima, kad gintaras malšina galvos skausmą, išblašką blogus sapnus (Biedermann, 2002).

Egipto piramidėse greta kitų apeiginių turtų gali būti aptinkama ir Baltijos jūros gintaro, vadinamojo *lietuviško aukso*, kuris tapo ypatinga mitologine ir visuotine puošybos medžiaga.

Vėlyvojoje lietuvių romantizmo jūrinėje mitologijoje, dėl sugriautų gintarinių rūmų Jūratės ir Kastyčio mite, gintaras laikomas meilės simboliu, kurį garbingas vyras dovanoja savo mylimajai. Gintaru puošti auskarai, žiedai, apyrankės, sagės, plaukų segtukai ir daug kitų puošmenų sudaro juvelyrikos verslo produkciją, kuri mena gilią mitologinę istoriją ir iškelia transcendentines prasmes.

Inkrustuota gintaru apyrankė

Silver Island UK Ltd. (2018). *Baltic Amber Sterling Silver Bracelet*.
<https://www.silverisland2007.co.uk>

Kultūringam žmogui nepakanka žinoti, kad gintaras tėra natūrali milijonus metų jūroje išskalautų sakų pasekmė. Kultūrai reikalinga mitologizuoti tikrovės įvykius, kad tapę simboliu jie žmogaus gyvenimui teiktų gražesnę prasmę.

3.6. Gintaro kambarys

Garsioji XVIII amžiaus Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I dovana Rusijos imperatoriui Petru I ligi šiol apgaubta mitais ir paslaptimis. Dingęs per II Pasaulinį karą gintaro kambarys, kaip meno šedevras, masina:

- domėtis šio turto dingimu,
- jo ieškoti,
- kelti galimas gintaro kambario dingimo versijas.

Nepaisant to, šalia Sankt Peterburgo Jekaterinos rūmuose eksponuojama puikiai atlikta gintaro kambario kopija.

Gintaro menė rūmuose

Grey, O. (2017). *The Mystery of the Vanishing Amber Room* (Photo by Alchetron).
<https://explorethearchive.com>

Pagal mitologinius tikėjimus paslėptas lobis tarytum atgyja. Senieji tikėjimai versdavo žmones galvoti, kad paslėptus turtus saugančios galingos antgamtinės jėgos. Laikyta, kad lo-

bius slepiantieji užkeikdavę juos lobių kape palikdami numirėlių ar jo galvą.

Pagonišką laikyseną demonstravę nacistai šiuo požiūriu pasižymėjo kaukolės simboliu ant karininkų kepurėlių. Kad lobiai slėptuvė atsivertų, kito pasaulio dvasinės jėgos reikalaujančios žmonių aukų, kuriomis tapdavę lobių ieškotojai.

Realistai didesnę dėmesį kreipia į išlikusius II Pasaulinio karo trofėjus, išgrobstytus vertingus meno kūrinius iš rūmų ir muziejų Rytų Vokietijoje ir karo laimėtojų nulemtą vėlesnę jų paskirtį. Lyginant su jais gintaro kambarys neatrodo labai vertingas.

Be to, nuo II Pasaulinio karo laikų galimai blogose sąlygose laikytas gintaro kambarys, tikėtina, neteko savo pirminio žavesio kur nors Kaliningrado srityje, Lenkijoje, Danijoje ar Vokietijoje.

Galėjo būti sunaikintas ar pažeistas gaisro, išgrobstytas ir saugomas privačiose kolekcijose. Gintaro kambario dingimo versijų – dešimtys.

Siekiant istoriją mitologizuoti ir ypač politiškai manipuluoti visuomene, aktualu, kad gintaro kambarys nebūtų surastas.

Šiuo požiūriu svarbu, kad:

- gintaro kambario paslaptis jaudintų juo besidominčiuosius,
- audrintų jų vaizduotę,
- visuomenėje skatintų atitinkamas nuotaikas, verčiančias ieškoti, kelti klausimus, nepasitenkinti ir suklusti, kai gintaro tema sumaniai išnaudojama valdžios politikoje ar labai rimtai keliama mokslininkų, profesionalių istorijos tyrėjų.

3.7. Inkaras

Kaip atramos ir saugumo simbolis krikščioniškojoje kultūroje kryžiaus forma pasižymintis inkaras dėl krikščionių persekiojimų tapo slaptuoju išganymo simboliu.

Evangelikų jaunimo grupių simbolis

Die evangelische Gemeinschaft Altenseelbach. (2021). *Ankerkreuz*.
<http://www.jungsschar.biz>

Krikščionių antkapiuose inkaras dažnai būna iš abiejų pusių apsuptas simbolinę reikšmę turinčiomis žuvimis arba delfiniais.

Inkaras laikomas jūrininkų patrono (globėjo) šv. Mykolo atributu (Biedermann, 2002).

Inkaras paprastai vaizduojamas jūrų uostų logotipuose.

3.8. Laivas

Pagoniškosiose kultūrose į jūrų laivus žvelgta kaip į magiškai atgijusias būtybes. Tai liudija žvėrių galvos ant števenių – prie kilio pritvirtintų laivo priekio sijų.

Žvėries galva vikingų laivapriekyje

The Wanderling. (2021). *Vikings of the Desert Southwest*.
<http://the-wanderling.com>

Senovės Kinijoje valdovas laikytas valtimi, o kinų tauta – vandeniu, nešančiu tą valtį, tačiau galinčiu ją apversti.

Krikščioniškojoje kultūroje Bažnyčia ir jos misija laikoma laivu, išplukdančiu žmogų gyvenimo audrose į išganymą.

3.9. Durnių laivas

1494 m. išleista Sebastiano Branto poema *Durnių laivas*, kurioje aprašoma kaip virš šimto kvailių susodinama į laivą gabenti juos į kvailių rojų. Satyrinėje poemoje labiausiai išjuokiama korupcija Romos katalikų bažnyčioje (Encyclopaedia Britannica Inc., 2013a).

Tradiciniuose pasakojimuose nurodoma, kad Viduramžiais plaukiojęs laivas, talpinęs pamišusius žmones, kurių atsikratė

miestiečiai, ir kuriuos jūrininkai turėdavę išplukdyti kitur ar paskandinti.

Durnių laivo įvaizdis

Albrechto Diurerio paveikslo fragmentas

Culture-Images GmbH. (2021). *Das Narrenschiff*.
<http://www.culture-images.de>

Susiformavo tradicija *durnių laivu* laikyti kvailų, nedorų, nekultūringų, nemokančių deramai bendrauti žmonių grupę, organizaciją, politinę sistemą.

Durnių laivo simbolis pritaikytas taip pat pavadintoje Vytauto Petkevičiaus (2003) knygoje, kurią išleido leidykla *Politika*. Ne tiek mitologizuojant, kiek falsifikuojant naujausią Lietuvos istoriją, knygoje diskredituojama Lietuvos Atgimimo raida bei Sąjūdžio vykdyta politika siekiant nepriklausomybės ir integracijos į Europos Sąjungą bei NATO (Zinkevičius, 2004).

3.10. Palaimintųjų salos

Jūrose ir vandenynuose esančios salos dažnai tapatinamos su paprastu būdu nepasiekiamais kraštais ir suvoktos kaip anapusinio pasaulio, rojaus, simboliai.

Papua Naujosios Gvinėjos salos

Blue O2 Limited. (2021). *Liveaboards in Papua New Guinea*. <https://blueotwo.com>

Seniausiam pasaulyje epe – šumerų mite apie Gilgamešą aptinkama sala Dilmunas. Ši sala laikoma vieta, kur didžiojo tvano metu nuplaukęs Nojus.

Egzistuoja palaimintųjų salų mitologinių palyginimų su Kanarų salomis. Plutarchas skelbė, kad palaimintųjų salose retai ir saikingai lyja, pučia gaivūs, teikiantys drėgmės vėjai, žemė dosniai duoda vaisių, o gyventojams nelieka veikti nieko kita, kaip tik atsiduoti poilsiui.

Tradiciniame kinų pasaulėvaizdyje egzistavo palaimintųjų salos, neva buvusios Ramiajame vandenyne priešais rytinę Ki-

nijos pakrantę. Šias legendines salas kinų soduose simbolizuoja keistų formų uolėtos salos (Biedermann, 2002).

3.11. Perlas

Simbolikoje perlas aptariamas kaip raibuliuojantis, išbaigtas, tobulas, paprastai moteriškas brangakmenis.

Atverti kriauklę, surasti perlą...

Sickenius, D. S. (2021). *Perlen – ein Geschenk der Natur*. <http://www.miyabi-perlen.com>

Kadangi perlų randama ne dažnai, ir kadangi jie uždaryti kriauklėje, perlas pagoniškaisiais laikais suvoktas kaip paslėptos išminties simbolis. Graikų mituose perlas laikytas iš jūros putos gimusios Afroditės (Veneros) simboliu.

Senovės Kinijoje perlas – tai brangenybė, tyrumo simbolis, sietas su ašaromis. Tikėta, kad kriauklė pastojanti, griaudėjant audros metu, ir auginanti perlą mėnesienos šviesoje.

Krikščioniškojoje kultūroje perlu laikytas pagonims neprieinamas Kristaus mokymas. Jonas Damaskietis dvi perlo kriauklės geldeles suvokė kaip Senojo ir Naujojo Testamentų simbolių, o perlą – kaip išganytoją Kristų.

Vėlyvaisiais Viduramžiais pasakotas romiečių mitas apie mergaitę, turėjusią brangų perlą – laisvą valią spręsti. Penki broliai *pojūčiai* norėję išvilioti iš jos perlą. Tačiau mergaitė vengė atsiduoti pojūčių malonumui ir perlą atiduoda tik karališkojo lygio vyrui.

3.12. *Skrajojantis olandas*

Simbolinė jūroje amžinai nerimstančio žmogaus figūra vadinama *skrajojančiu olandu*, kurį ypač išgarsino Richardo Vagnerio opera. Dvasių laivo jūrų šmėkla, kurios pasirodymas visiems ją pamačiusiesiems pranašauja nelaimę, siejama su sunkiomis pastangomis įveikti Gerosios Vilties kyšulį.

Kapitonas Vanderdekenas nusikalstamai prisiekęs neatsakyti šio mėginimo ir iššovęs pistoletu į Pietų Kryžiaus žvaigždyną. Nuo to laiko jis turįs amžinai klajoti jūromis.

Dvasių laivas – jūrų šmėkla

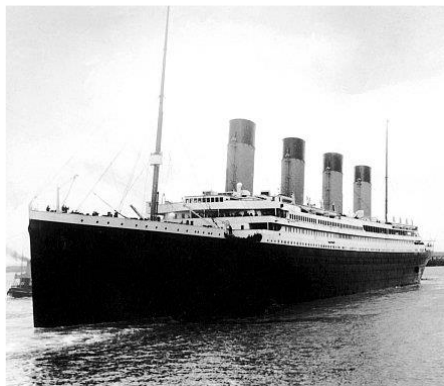
Preetorius, E. (1939). In Pinterest. (2021). *Der Fliegende Holländer*. <https://nl.pinterest.com>

Kapitonas Barendas Fokke vedžiojęs juodą šunį ir savo sielą paskyręs velniui. Už tai turėjęs amžinai plaukioti tarp Horno ir Gerosios Vilties kyšulių pietinėje Atlanto vandenyno dalyje, nes jam nelemta priplaukti kurį nors uostą (Biedermann, 2002).

3.13. *Titanikas*

Tai 45 tūkst. tonų talpos, 270 metrų ilgio laivas. 1912 m. balandžio 14–15 d. šis *plaukiojantis rūmas*, kuriuo plaukė daugiau kaip 2 tūkst. žmonių, Šiaurės Atlante susidūrė su ledkalniu ir nuskendo, nusinešdamas 1,5 tūkst. gyvybių.

Dėl tikslų *keliavusių ir paskendusių žmonių* skaičių mokslininkai nesutaria (Encyclopaedia Britannica Inc., 2013b).

XX a. pr. technikos stebuklas

Hoare, C. (2019). *Titanic Shock: Why Expert Claimed This Proves Ship did not Hit Iceberg: 'Impossible'* (Image: Getty). <https://www.express.co.uk>

Kaip garsiausia Naujausių laikų katastrofa *Titaniko* pas-kendimas laikomas bausme už pernelyg didelį pasitikėjimą pa-žanga ir beatodairišką rekordų siekį. *Titanikas* tapo simboliu, atitinkančiu Antikos dramas, kur žmogaus *iššūkis dangui* pro-vokavo dievų kerštą. Laivo pavadinimas, kaip nuoroda į gigan-tomaniškus žmogaus užmojus, tapo legenda.

3.14. *Tridantis*

Tai – žeberklas su trimis dantytais antgaliais, jūros dievo Poseidono arba Neptūno simbolis ir atributas. Kaip žvejybos įrankis vaizduojamas didikų herbuose.

Poseidono skulptūra Laterano ekspozicijoje

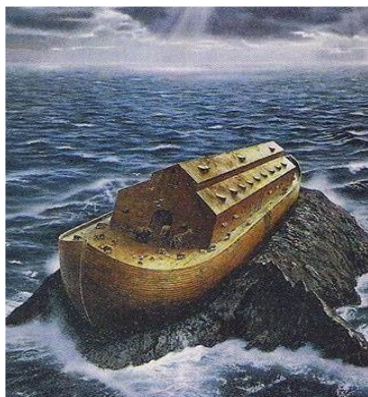
Time Inc. (1975). *Myt. Clas. Neptune. Poseidon. Nereids & Tritons.*
<https://artsandculture.google.com>

Indų religinėje simbolikoje tridantis simbolizuoja dievą Šivą, t. y. tris jo požymius – *kūrimą, būtį, griovimą*. Arba – *praeitį, dabartį, ateitį*. Šivos garbintojai tridantį išsipiešia ant kaktos. Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos studentai akademinių krikštytųjų metu, kaip ir Šivos garbintojai, savo kaktą paženkliną tridantio ženklu – ypatingo jūrinių studijų *raidos momento* skiriamuoju simboliu.

3.15. Tvanas

Didžiulis potvynis, vos ne visą žmoniją pražudžiusi katastrofa, žinoma iš Biblijos, bet aprašyta jau seniausiam šumerų – babiloniečių Gilgamešo epe, kur herojus Dilmuno saloje sutinka išsigelbėjusį žmogų, papasakojusį apie buvusias įvykius.

Vyrauja bausmės už žmonių nepaklusnumą motyvai, vykstant dar ne galutinę pasaulio pabaigą.

Nojaus arka potvyniui slūgstant

IĮ Focus Studio. (2021). *Nojaus laivas – Tvanas*. <http://focusstudio.lt>

Indijoje į žuvį persikūnijęs dievas Višnus išgelbsti žmonijos protėvį Manų nuo didžiojo potvynio ant Himalajų kalnų.

Graikų mitologijoje po potvynio išlieka Deukalionas ir jo žmona Pira, kurie iš akmenų atgaivinę žmonių giminę.

Daugelyje legendų žmonių potvynio metu išgelbsti laivai. Žydų Biblijoje Nojus su šeima išsigelbsti arka, su kuria Viduramžiais lyginta Bažnyčia, sauganti nuodėmėje tarsi jūroje skęstantį žmogų. Tačiau Talmude žydų žygis per Negyvąją jūrą priešintas tvanui, nes vanduo atsitolina ir lieka sausuma. Tai ženklas, kad Dievas tautą išganys bet kuriomis aplinkybėmis (Biedermann, 2002).

3.16. Upė

Vandens srautas – upė, ypač didelė, paprastai turi didingą mitologinės kultūros istoriją. Gangas, Hoangas, Indas, Nilas, Tigras, Eufratas – tai upės, prie kurių prieš 3000 metų užgimė senojo pasaulio kultūros.

Simboline prasme upė yra vanduo, kuris veikia ne *statiškai* kaip ežeras, tačiau savo intakais ir potvyniais palaiko *dinamiką* ir laiko periodizaciją.

Senovės žydai rojų tradiciškai vaizduoja apsuptą Pisono (galimai Indo), Gihono (galimai Gango), Hidekelio (Tigro) ir Eufrato upių, tekančių į keturias pasaulio šalis.

Perėjimas į kitą pasaulį, *palaimintųjų salas*, vaizduotas kaip perėjimas per upę.

Senovės Kinijoje daug reikšmės buvo teikiama pasakojimui apie legendinį imperatorių *Ju*, kuris sutramdė upių dievus. Šioms gamtos būtybėms numaldyti kadaise aukotos žmonių aukos.

Į nuskendusius žmones žvelgta kaip į pavojingas būtybes, kurios tarp besimaudančiųjų ieško tų, kurie galėtų jas pakeisti, o skenduoliai galėtų vėl atgimti (Biedermann, 2002).

Danės upė Klaipėdoje

Iš antikinės Elados žinomi upių dievai, kuriems buvo aukojamos įvairios aukos – jaučiai, arkliai, avys. Šie upių dievai vaizduojami pusiau žmonėmis, pusiau gyvūnais, t. y. žmonėmis su jaučio galva arba kentaurais.

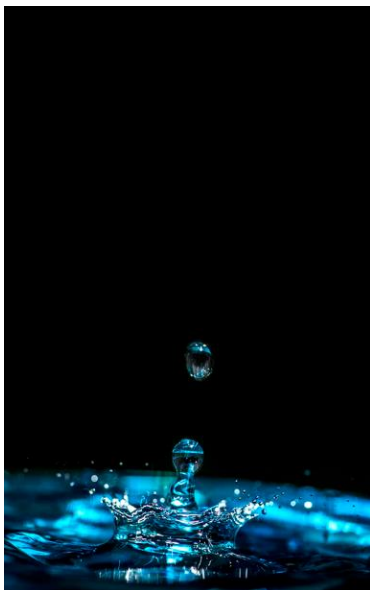
Senovės Romoje garbintas Tibras, kuris vadintas visų upių tėvu.

Judeo-krikščioniškaisiais istoriniais laikais krikšto vanduo lyginamas su Jordano upe, kurioje Jonas Krikštytojas pakrikštijęs Jėzų. *Rojaus upėms* priešingos graikų mitologijos *pragaro upės*.

Indijoje garbinamas Gangas, kurio vandenys apvalantys žmogų nuo visų prasikaltimų. Induistai tiki, kad Gangas teka iš paties dangaus ir kad jis išvalo mirusiųjų pelenus ir gyvųjų kūnus nuo bet kokių nuodėmių. Dievui Šivai nukreipus Gangą į upės vagą, dievas Brahma jį atsiuntęs žmonėms (Biedermann, 2002).

3.17. Vanduo

Daugelyje kosmogoninių (pasaulio kilmės) mitų vanduo pirmąkart tvano pavidalu simbolizuoja gyvybės šaltinį. Tačiau drauge reiškia ir pabaigą, nuskendimą. Vanduo yra dvilypis. Jis atgaivina, suteikia vaisingumą, bet reiškia ir žlugimą.

Vanduo – gyvybės pradas

Unsplash. (2021). *Wassertropfen* (Photo by E. Estremera). <https://unsplash.com>

Vakarų jūros vandenyse kas vakarą skęsta saulė, kad per naktį šildytų mirusių karalystę. Todėl vanduo siejamas su pomirtiniu pasauliu.

Požeminiai vandenys nurodo pirmąsį chaosą, o iš dangaus krintantis lietaus vanduo – palaimingą gyvastį.

Vandens verpetai vaizdingai perteikia sunkumus ir perversmus, o rami tėkmė – planingą gyvenimą.

Šaltiniuoti ežerai daugelyje kultūrų laikomi gamtos dvasių – *laumių, vandenių, ateitį pranašaujančių pavojingų vandens demonų* – namais.

Vidurio Amerikoje, actekų ir majų dvidešimtys dienų kalendoriuje, devintos dienos ženklas – vanduo – suvoktas kaip liūtis simbolis. Jam priskirta ligos, karščiavimo ir nelaimės reikšmė.

Senovės Meksikoje egzistavo naujagimio apiplovimo paprotys. Pribuvęja meldavosi, kad vanduo nuplautų visas negandas, kurios pereina vaikui iš jo tėvų.

Beveik visose senosiose kultūrose būta ritualinių maudymosi vietų, kurios įrengtos ne tik higienos, bet ir apeiginio apsisvalymo tikslais. Simbolinių maudyklių būta senovės Meksikoje.

Išlikusios iki šių laikų yra garsiosios induistų maudynės Gange.

Krikščionybės ikonografijoje vanduo paprastai atlieka *apvalančiojo elemento* vaidmenį. Krikšto vanduo nuplauna nuodėmės nešvarumus.

Europoje populiari namuose ir restoranuose, ypač Pietų Prancūzijoje, Italijoje, Lenkijoje, turėti Lurdo (Prancūzijos miesto *Lourdes* šventovės) vandens ir tikėtis gydomųjų jo savybių.

Lurdas išgarsintas visame pasaulyje moksliskai nepaaiškiniamais pasitaikančiais neįgaliųjų pagijimais atlikus ritualines vandens procedūras.

Lurdo vandens rezervas

FlugAbenteuer. (2021). *Jakobsweg per Flugzeug*
(Photo by Aviatormagazin). <https://www.flugabenteuer.at>

Pietų Italijoje su vandens simbolika susijusių apeiginių renginių organizavimo pareigą iki šiol prisiima žvejų gildijos.

Islamo religijoje ritualiniai apsiplovimai laikomi griežta taisykle. Tik esant labai dideliame vandens trūkumui ritualinis apsiplovimas gali būti atliekamas smėliu.

Lietuvių sakmėje apie *pasaulio atsiradimą* pabrėžiama, kad pačioje pradžioje nebuvo nieko, tik vanduo. Tais vandenimis yrėsi mažas laivelis, kuriame Dievas sėdėjo, o velnias yrė. Dievas pasiuntė velnią lįsti į vandenį ir iš dugno pasėmus pilnas saujas žemių – jam atnešti. Tada Dievas tas žemes viršum

vandenų pabarstęs ir tuojau ten tapus sausa, ėmus žolė žaliuoti, medžiai augti (Bagdanavičius, 2004).

Lietuviai vandenį ypač gerbė. Kad lietuviai ir kitos baltų kultys gerbę vandenį, suteikdami jam dieviškosios prasmės savybių, mini daugelis senųjų šaltinių. Adomas Bremenietis XI a. teigė, kad senprūsiai labai gerbdavę šaltinius.

P. Dusburgas XIV a. pradžioje rašė, kad prūsai turėjo šventus vandenį, kuriuose nedrįsdavę žvejoti (Bartninkas, 1999).

Jėzuitų pranešime, rašytame 1601 m., minimi lietuvių prietarai, pagal kuriuos dauguma stabmeldžių dieviškąją garbę atiduoda valančiam vandeniui, kuris išsiveržęs trykšta iš šaltinių (Balys, 1966).

Tikėjimą vandens šventumu patvirtina Lietuvoje gausūs šventupiai, šventežeriai, kiti vandenvardžiai, turintys šaknį *švent-*. 1385 m. kryžiuočių kelių vardyme minimas *Swente Azere* prie Stakliškių, *Šventežeris* netoli Seinių, *Šventelis* prie Zarasų. Kelios upės Lietuvoje vadinamos *Šventoji*:

- Neries intakai Utenos ir Ukmergės apskrityse;
- upė, įtekanti į Baltijos jūrą netoli Palangos;
- *Šventupė* Padubysių apylinkėje.

Tačiau šie skaidrūs vandenys, šaltiniai, upės ir ežerai laikyti tokiais šventais, kad bet kokia ūkinė veikla – nuo skalbimo iki žvejybos – juose buvo draudžiama (Beresnevičius, 2002).

Simbolinė *bibliografinio* „šaltinio“ sąvoka vartojama moksle nurodant skelbiamų teorijų autorystę.

Vanduo dažnai siejamas su bangomis, kurių ornamentas (puošmena) aptinkamas tautodailėje, architektūroje. Tai juostinis ornamentas, primenantis vieną liniją išdėstytas, taisyklingai banguojančias vilnis.

Bangos – ritmiškos, jos simbolizuoja:

- judėjimą,
- nevaldomą jėgą,
- gyvybingumą.

Bangų ornamentai pastate Barselonoje

VerticalScope Inc. (2021). *Suites Avenue Hotel Barcelona* (Demetrios photography).
<https://www.skyscrapercity.com>

Bangų ornamentika susiformavo Antikos laikais, puošė architektūros statinius ir taikomosios dekoratyvinės dailės dirbinius:

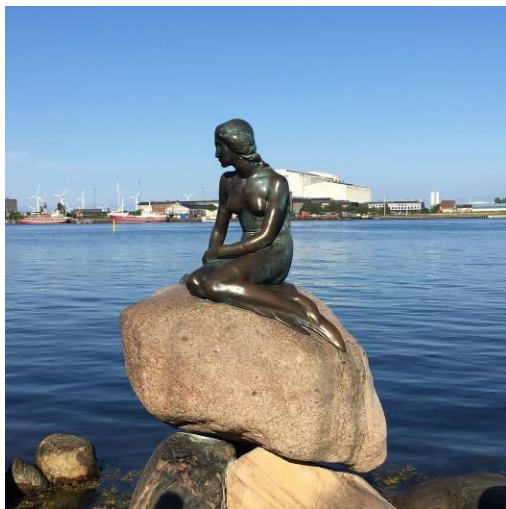
- baldus,
- keramiką,
- tekstilę (Štavičiūtė, 2002).

3.18. Vandens būtybės

Antgamtiniai vandens padarai ryškiau nei žuvys simboli-zuoja *šlapiojo elemento* gyvybės formas, kurios daugiausia sie-jamos su *In*, t. y. moteriškąja kosmoso dalimi.

Senovės indų mitologijoje *apsaros* pradžioje buvo dievo Indros palydovės – dangaus šokėjos, o kai nusileisdavo ant žemės, gyvendavo vandenyse, daugiausia tvenkiniuose, kur auga lotosai. Čia jos, pasitelkusios visas gundymo priemones, siekdavo sutrukdyti asketams (*mažų materialinių poreikių žmonėms*) siekti dvasinio tobulėjimo.

Nimfos, vandenės ir kitos moteriškos vandens būtybės paprastai vaizduojamos žmogiška viršutine kūno dalimi ir žuvis uodega.

Kopenhagos undinėle

Needpix. (2020). *Siren Denmark Copenhagen Free Photo*. <https://www.needpix.com>

Šios būtybės tik iš dalies įkūnija moteriškumą. Jos gundo vyrus melodingomis dainomis ir ilgais šviesiais plaukais, kuriuos šukuoja aukso šukomis. Vyrus sugundžiusios – vėliau juos pražudo.

Moteriškos vandens būtybės sutinkamos Odisėjo kelionėje, kur herojus apsisaugo nuo jų gundymų užmerkęs akis, užsimišęs ausis ir savo bendrų pririštas prie laivo stiebo.

Lietuvių mitologijoje vandens deivės apibūdinamos kaip undinės, žemaitiškai *ondines*, kai kuriose vietose vadinamos *gudelkomis*. Šis pavadinimas ypač taikomas upių *nimfoms*.

Savo ypatumais tos merginos visiškai atitinka ukrainiečių *rusalkas*. Žmonės jas vaizduoja kaip idealaus grožio būtybes, gyvenančias upių dugne. Mėnesienos naktimis jos išplaukiančios į paviršių ir savo žavesiu, šokiais ir dainomis viliojančios jaunos bernus, kuriems visų pirma atimančios protą, o paskui nuskandinančios.

Dažnai undinės žmonės vadina *upių martelėmis*. Senovėje buvo manoma, jog merginos, nusiskandinusios iš *nusiminimo*, gailestingų dievų būdavo paverčiamos undinėmis, kad galėtų keršyti vyrams už savo mirtį ir būti upių bei ežerų globėjos (Jucevičius, 1995).

3.19. Žuvys

Vandens gyventojos žuvys giliaja psichologine prasme laikomos *instinktyvumo* simboliu. Žuvys sietos su vaisingumu ir moteriško pasaulio galiomis.

Zebrinė liūtažuvis

Unsplash. (2021). *Coral Reef Fish* (Photo by K. Hatwood). <https://unsplash.com>

Teigiama, kad žuvis yra šaltakraujė ir simboliškai laisva nuo aistrų. Todėl ji laikoma sakralinių (pašventintų) valgių ir aukų objektu. Senosiose Viduržemio jūros baseino kultūrose žuvis – laimės simbolis.

Senovės Egipte žuvį valgė tik prastuomenė. Pašvestiešiams, t. y. faraonams ir žyniams, vartoti žuvį nederėjo. Kaip nebylūs gelmių padarai žuvys egiptiečiams atrodė kraupios. Tik kai kurios laikytos dieviškomis:

- *ungurys* simbolizavo Heliopolio miesto dievą,
- *ešerys* – deivę Neitę.

Senovės Kinijoje žuvis buvo laimės ir gausos simbolis. Žuvis ir vanduo sudarė metaforą, nusakančią seksualinius malonumus.

Japonijoje žuvis – pagrindinis maistas ir valgoma žalia (*suši*), virta ar iškepta aliejuje. Kai kurios žuvys, pavyzdžiui, karpiai, dėl gebėjimo įveikti sroves ir krioklius, laikytos drąsos, stiprybės ir ištvermės simboliu.

Krikščionybėje Kristaus mokiniai laikomi žmonių žvejais. Žuvis tapo šventųjų atributais, kuriais paženklinti vaizduojami jūrininkus globojantys šventieji: Mykolas, Brandanas, Maklovijus.

Nuo I amžiaus krikščionio atpažinimo ženklu tapo žuvis (gr. *Ιχθυς* / *ichtis*). IXΘΥΣ yra penkių žodžių *Ιησος Χριστος Θεου Υιος Σωτηρ* / *Isus Christos Teu Ijos Soter* (kurie reiškia *Jėzus Kristus, Dievo Sūnus, Atpirkėjas*) inicialų sistema.

Ankstyvojoje krikščionybėje *ichtis* galiojo kaip slaptažodis persekiojimui laikotarpiu. Šiais laikais žuvies lipduku aktyvūs, ypač protestantiškųjų bendruomenių, krikščionys ženklina savo automobilius.

Ichtis ant automobilio

Etsy. (2020). *Christian Fish Decal* (Photo by H. Black). <https://www.etsy.com>

Krikščioniškojoje sienų tapyboje Romos katakombose žuvis yra Eucharistijos (paskutinės vakarienės) simbolis. Popie-

žiaus žiedas su žuvies atvaizdu siejamas su Petro gausiu žuvų laimikiu (Biedermann, 2002).

4. Jūrinė krikštykla ir arabų kultūros įtaka

Ispanijoje Barselonos katedroje saugoma ir apeigose naudojama kriauklės formos autentiška krikštykla, kurioje prieš penkis šimtmečius buvo krikštijami Kolumbo iš Amerikos pargabenti pagonys.

Katedros krikštykla pagonims krikštyti

Tai – ypatinga katedra Katalonijoje, galimai kažkada buvusi arabų ar maurų musulmonų mečetė, kuri vis dar pasižymi fontanu ir tvenkiniu pastato centre su gyvomis žąsėmis.

Žąsų tvenkinys Barselonos katedroje

Sakraliniuose pastatuose pasitaiko ir tikrų jūrinių kriauklių švęstam vandeniui laikyti, krikštui, kitoms apeigoms.

Jūrinė kriauklė San Sebastiano bažnyčioje

Jūreivystės mokslas formavosi perėmęs arabų keliautojų astronomijos ir navigacijos patirtį.

Žvaigždės ir mėnulio simbolika atsispindi arabų mitologijoje, poezijoje, pasakose, taip pat mečetėse bei kai kurių islamo valstybių vėliavose.

Žvaigždė laivui rodo kryptį, mėnulis nušviečia kelią...

GettyImages. (2021). *Turkish flag on a ship on the background of the Bosphorus Bridge* (Photo by A. Petrus). <https://www.gettyimages.com>

Arabiškosios terminologijos žodžiais – *algebra*, *zenitas*, *horizontas* – praturtėjo Europos mokslas (Schwanitz, 2001).

5. Jūriniai simboliai Viduržemio jūros baseino civilizacijoje

Visoje Viduržemio jūros pakrantėje galima rasti beveik vientisą jūrinės simbolikos sistemą. Jūrinė tapatybė reiškiamą įvairiais simboliniais miesto kultūros pavidalais. Jūros gyvūnų elementai atsispindi modernių pastatų langų, balkonų, namų interjero baldų formose.

Gaudi šedevras Barselonoje

Pinterest. (2021). *Gaudi Buildings* (Photo by K. Warner). <https://www.pinterest.com>

Aptinkama koralinių šviestuvų svetainėse ir tikrų didžiųjų jūros kriauklių virtuvėse. Žodis *kriauklė* (plautuvė) – jūrinis.

Ryškus, ypač vaikams būdingas paprotys, – kriauklės klausytis ir atpažinti jūros ošimą. Kriauklės laikymas namuose atspindi žmogaus norą savo namuose *turėti jūrą*, o jos klausymas – labai sena ir mitais apipinta įvairių kultūrų ugdomoji tradicija.

Jūriniai motyvai vyrauja suvenyrų bei žaislų parduotuvėse, restoranų interjeruose ir valgiaraščiuose, vietos gyventojų bei turistų aksesuaruose, jūrininkų ir mėgėjų tatuiruotėse.

Jūrinės etnokultūros srityje – jūrinės tematikos folkloras.

Suvenyrai parduotuvėje Eričėje (Sicilija)

Viduržemio jūros baseino šalyse gausu parduotuvių, kurios pasižymi marinistinėmis vitrinomis.

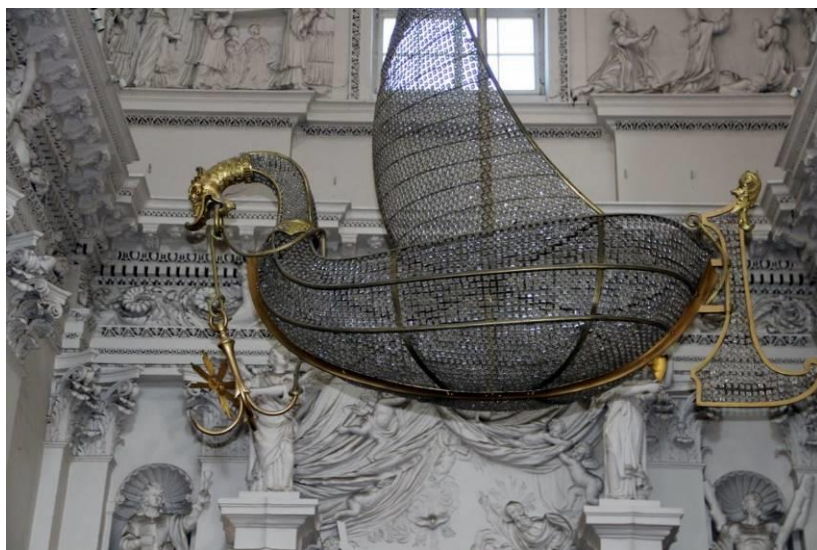

Suvenyrų parduotuvės vitrina Trapanyje (Sicilija)

Be to, architektūriniu požiūriu pagrindinė bažnyčių interjero erdvė vadinama centrine nava (lot. *navis* – laivas), šoninės erdvės – šoninėmis navomis.

Dažnai krikščionių bažnyčiose galima pastebėti centrinėje navoje pakabintą laivo – paprastai burlaivio – maketą.

Lietuvoje laivo maketas kabo Lietuvos Respublikos sostinės – Vilniaus miesto – baroko šedevre, turistų traukos centre, – šv. Petro ir Povilo bažnyčioje.

Šv. Petro ir Povilo bažnyčios burlaivis

UAB „Saulės Spektras“. (2021). *Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia – baroko perlas*. <https://www.turizmas.lt>

Būtingės evangelikų liuteronų bažnyčioje panašus laivo maketas kabo Baltijos jūroje netoli kranto paskendusiam laivui atminti.

6. Senovės romėnų obalsis

Žymusis lotyniškas šūkis – *navigare necesse est, vivere non est necesse* (plaukioti svarbiau nei gyventi) ženklina strateginę, visaapimančią, tragišką ir kartu išganingą idėją – būti jūrininku.

Ši idėja Viduržemio jūros baseino civilizacijoje augančias kartas orientuodavo įžvelgti gilią ir didingą prasmę savo gyvenimą susiejant su jūrėivyste.

7. Jūros kranto simbolizmas

Kranto linija išreiškia dviejų pasaulių arba dviejų *to paties pasaulio* šalių sąlyčio įtampą (Beresnevičius, 2002). Tai ypatinga įtampa tarp buvimo vienoje vietoje ir judėjimo pirmyn, kitur.

Jūros krantas yra vieta, kur *jau nebe*, bet tuo pačiu – *dar ne*. Krantas – neapibrėžta kategorija, išreiškianti dvilypę būtį, kai nesama nei žemyne, nei jūroje. Tai iki galo neaiški būtis tarp tariamą saugumą užtikrinančios sausumos ir realų pavojų keliančių vandenų.

Pakrantė yra realus ir patikimas (kiek mistinis) *ribos* simbolis. Ribotumo, apribojimo ir ribojimosi ženklas. Sausuma yra ribota, jūra taip pat ribota. Jos viena kitą apriboja, tačiau ir neišvengiamai abi ribojasi.

Tai galėtų būti aiškinama kaip pati natūraliausia universalioji mokykla sunkiose, keistose, prieštaringose žmogaus gyvenimo situacijose.

Kranto dualizmo paslaptis

Scher, S. (2021). *Introduction to Andean Cultures* (Photo by S. Scher).
<https://www.khanacademy.org>

Be jūros sausuma, žemynas, krantas, negalėtų psichologiškai praturtinti asmenybės, kaip ir buvimas jūroje, vien tik vandenų aplinkoje, neišgyvenant natūralios ir egzistencinės simbolinės *ribos*.

Sausumą ir vandenį siejanti riba tampa riboženkliais tarp *natūros* (gamtos) ir *kultūros* (apipavidalinimo).

Daugelio kraštų gamtovaizdžiui būdinga, kad nuo kranto jau prasideda žmogiškosios raidos pavidalai – dirbtinės deko-racijos, apstatyti miestų kvartalai ir patys miestai, vartojimo poreikiams palenкта gamta ir jos antstatas, kurį sudaro urbanizacijos produktai, t. y. – kurortai, viešbučiai, stilizuoti baseinai, kempingai, prekybos centrai, klubai, barai ir kiti materialinės kultūros atributai. Naujaisiais ir ypač naujausiais laikais jūros pakrantė sociologiniu požiūriu visų pirma išreiškia opoziciją miestui (Kaufmann, 2006).

Apibendrinimas

Viduržemio jūros baseino civilizacija ir jos paveikti kiti regionai pasižymi turtinga jūrų mitologine kultūra. Kiekvienas su jūra susijęs elementas mitologizuojamas siekiant jo reikšmę paversti vertinga ir puoselėtina kultūra.

Žmogui būdinga mitologizuoti tikrovę. Jūriniai elementai pusiau nesąmoningai paverčiami žmogaus gyvenimui reikšmingais simboliais, padedančiais jam įprasminti savo būtį.

Apmąstydamas visuotinę jūros reikšmę gyvenime žmogus kuria vertingas mitologines galimybes, kurias tradiciškai perduoda naujoms kartoms.

Savitikros klausimai

1. Kuo žmogui padeda jūriniai simboliai kaip universalūs būties ženklai?
2. Kuo pasižymi jūrinės kultūros asmenybė?
3. Kodėl svarbu istorinę tikrovę mitologizuoti?
4. Kuo pasižymi tikrovės mitologizavimas auklėjamaisiais tikslais?
5. Kodėl žmonės, nematę jūros, puoselėja jos vaizdinius?
6. Kaip mitologizuojama žmogaus gyvenimo ir mirties tematika?
7. Kas būdinga jūros gyvūnų mitologinei kultūrai?
8. Kuo pasižymi graikų mitai jūrinės tematikos atžvilgiu?
9. Kaip tradiciniai jūriniai mitai reiškiasi šiais laikais?
10. Kurie veiksniai daro įtaką kuriant jūrinius mitus?
11. Kuo išskirtinė lietuvių jūrinė mitologija?

12. Kodėl jūrų produktais dekoruojama miesto gyvenamoji aplinka?
13. Kuo pasižymi jūra kaip svarbiausia žmogaus gyvenimo įprasminimo galimybė?
14. Kuo reikšmingas jūros kranto simbolizmas?
15. Kuo prasminga apmąstyti natūraliai turinčią krantus jūrą?

II. KRIKŠČIONIŠKOJI IR MOKSLINĖ JŪRŲ MITOLOGIJA

Krikščioniškoji ir mokslinė jūrų mitologija atskleidžiama Šventojo Rašto jūriškumo, jūrinės linijos Šventajame Rašte, jūros vengimo kultūros, jūros patrauklumo idėjos, jūrinių simbolių psichoanalizės ir jūros spalvų simbolikos požiūriu.

1. Šventojo Rašto jūriškumas

Šventasis Raštas natūraliai formavosi intensyviame istoriniame, kultūriniame, religiniame, pramoniniame santykiuose su jūra. Iš to kyla jūriniai vaizdiniai, jūriniai palyginimai, jūrinės raiškos priemonės.

Jūrinis hagiografo (šventraščio rašytojo) mentalitetas lėmė, kad *jūros* vaidmuo būtų ryškus jau pirmosiose *Pradžios knygos* eilutėse. Kūrimo akte Dievas atskiria vandenį nuo sausumos, sausumą pavadina žeme, o vandenų telkinį – jūromis (plg. Pr 1, 2–10a).

Žydų įsivaizdavimu dangų ir žemę visur supę vandenys. Pražūtinga jūra nurimsta, atslūgsta. Taip išgelbėjimas atskiriamas nuo pražūties. Kūrimas vyksta, kad būtų išgelbėjimas (hebr. שלום / *šalom*), t. y. ramybė, sveikata, visiškas saugumas (Reiterer, 1993).

Jūrinėmis raiškos priemonėmis skelbiamą mintį Viduržemio jūros baseino civilizacijoje jūrinės aplinkos žmogui buvo lengviau suprasti nei jūros nemačiusiam stepių klajokliui, kuriam jūriniai palyginimai nesukelia reikalingų asociacijų.

2. Jūrinė linija Šventajame Rašte

Pagal žodžio *jūra* minėjimo Biblijos tekste vietas santykinai išskiriami aštuoni požymiai, kurių pagrindu galima išryškinti jūrinių simbolių liniją Šventajame Rašte.

Jūriniai simboliai presbiterijos varteliuose Eričėje (Sicilija)

2.1. Dievo galybės raiškos priemonė

Šventajame Rašte 99 kartus žodis *jūra* minimas Dievo galybei reikšti:

Tada Viešpats paliepė Mozei: „Ištiesk ranką viršum jūros, kad vandenys sugrįžtų ant egiptiečių, jų kovos vežimų ir vežėjų!“ Mozė ištiesė ranką viršum jūros. Auštant jūra ėmė grįžti į savo įprastą vietą, ir egiptiečiai bėgo nuo jos. Bet Viešpats nubloškė juos į jūrą (Iš 14, 26–27).

Jūros perskirmo mokslinė studija
Atmosferos tyrimų universitete (JAV)

Mooney, C. (2014). No, Really: There is a Scientific Explanation for the Parting of the Red Sea in Exodus (Photo by N. Fuller). <https://www.washingtonpost.com>

2.2. Dievo šlovės raiškos priemonė

7 kartus žodis *jūra* Biblijoje vartojamas kaip Dievo šlovės raiškos priemonė:

Ir girdėjau, kaip visi kūriniai, esantys danguje, žemėje, po žeme ir jūroje, ir visa, kas juose, skelbė:

*„Sėdinčiajam soste ir Avinėliui
tebūnie gyrius, ir pagarba, ir šlovė,
ir valdžia per amžių amžius!“ (Apr 5, 13).*

2.3. Su jūra susijusi estetinė aplinka

Šventajame Rašte skiriama dėmesio jūrinei estetikai, meno bei grožio visumai:

Piramidėms jis sumanė menišką aplinką, apsupdamas jas aukštais stulpais. Ant stulpų jis liepė pritaisyti amžinam atminimui šarvus, o šalia šarvų buvo išraižyti laivai, kuriuos galėtų matyti visi plaukiantys jūra (1 Mak 13, 29).

2.4. Laivyba kaip ypatingas domėjimosi objektas

Biblijos autorius kelia svarbiausius gyvenime jį dominančius klausimus:

*Trys dalykai man perdėm nuostabūs,
ir keturių iš tikrųjų negaliu suprasti:
kaip erelis skrenda padangėmis,
kaip žaltys šliaužia statmena uola,
kaip vaikinai randa kelią pas merginą
ir kaip laivas plaukia plačia jūra (plg. Pat 30, 18–19).*

2.5. Poetinė raiškos priemonė

6 kartus *jūra* Šventajame Rašte figūruoja kaip poetinė raiškos priemonė:

*Susigėsk, Sidone, tvirtovė jūroje, nes jūra sako: „Aš nesi-
raičiau iš skausmo, negimdžiau, sūnų neauginau, dukterų ne-
auklėjau“ (Iz 23, 4).*

2.6. Jūrinė džiaugsmo raiška

4 kartus žodis *jūra* Biblijoje tarnauja džiaugsmui reikšti:

*Užtraukite naują giesmę Viešpačiui, skelbkite jo šlovę vi-
soje žemėje! Tedžiūgauja jūra ir visa, kas jos gelmėse, tolimo-
sios salos ir jų gyventojai! (Iz 42, 10).*

Džiaugsmingos jūros šypsniai...

Fotocommunity. (2021). *Nordseewellen* (Photo by H. Rosgen).
<https://www.fotocommunity.de/>

2.7. Dirbtinė jūra kaip gyvojo vandens simbolis

19 kartų Šventajame Rašte pristatoma dirbtinė jūra, simbolizuojanti gyvąjį vandenį. Jūra tokia svarbi, kad jos neturint buvo tikslinga ją pasigaminti:

Tada buvo nuliedinta jūra. Ji buvo apskrita, dešimt uolekčių nuo vieno briaunos krašto iki kito ir penkių uolekčių aukščiau. Trisdešimt uolekčių virvė buvo jos mastas aplink briauną (1 Kar 7, 23).

2.8. Mistinis simbolis

17 kartų jūra Biblijoje minima kaip mistinės simbolikos dalis:

Priešais sostą tviskėjo tarsi stiklo jūra, panaši į krištolą; sosto viduryje ir aplinkui sostą buvo keturios būtybės, pilnos akių iš priekio ir iš nugaros (plg. Apr 4, 6).

3. Jūros vengimo kultūra

Per visus Viduramžius ir Naujaisiais laikais, maždaug iki XVIII a. vidurio, vakarų europietis, žvelgdamas į jūrą, išgyveno baimę, kuri peraugdavo iki pasibaisėjimo (Corbin, 1994).

Viduramžių epochoje vyravo labai intensyvus žmogaus santykis su Bažnyčia, kuri ugdė baimingą požiūrį į jūrą. Vandenių įvaizdį visuomenėje formavo dvasininkai, savitai pristatydami Šventajame Rašte aptinkamus pasaulio kilmės mitus – pradinį chaosą ir Dievo bausmę nusikaltusiai žmonijai sukeliant potvynį.

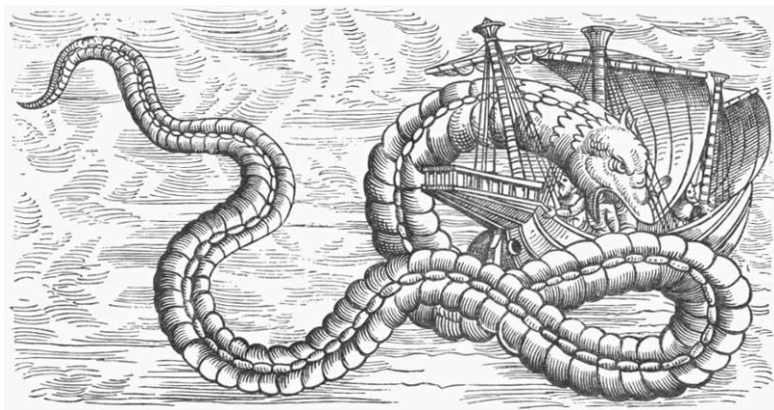
Biblijoje vaizdžiai nurodoma, kad pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę. Žemė buvo dyka ir padrika, tamsa gaubė bedugnę, ir vėjas iš Dievo pleveno viršum vandenių (Pr 1, 1–2). Jūra simbolizuoja apipavidalinimo reikalingą *netvarką* pradinėje civilizacijos stadijoje.

Dar grėsmingiau vandenių masyvai iškyla bibliniame *Pasaulinio tvano* vaizdavime. Viduramžišku aiškinimu Dievo motyvą sudaręs siekis nubauti žmoniją už jos nuodėmes. Pradžios knygoje rašoma, jog tvanas žemėje tęsėsi keturiasdešimt dienų. Vandenių daugėjo, ir jie taip iškėlė Nojaus laivą, kad šis pakilo nuo žemės. Vandenis žemėje labai patvino ir jį padaugėjo, o laivas plūduriavo ant vandenių. Aukščiau ir aukščiau ant žemės kilo vandenys, kol visi aukščiausi kalnai visur po dangumi liko apsemti. Pritvino vandenių penkiolika uolekčių aukščiau virš apsemtų kalnų. Ir visos gyvos būtybės, krutėjusios žemėje, žu-

vo: paukščiai, galvijai, žvėrys, visi gyvūnai, knibždantys žemėje, taip pat visi žmonės (plg. Pr 7, 17–21). Viduramžiškam tvano vaizdavimui būdinga, kad savo turiniu ir forma tvanas atskleidžiamas kaip ypač baisus, visa griauantis ir naikinantis. Gali būti, kad su pirmųjų žmonių nuodėme netiesiogiai siejamas tvanas liaudies sąmonėje gyvavo kaip suformuotas nenumaldomo Dievo pykčio, rūstybės simbolis (Schmid-Höhne, 2006).

Krikščioniško visuomenės mentaliteto formavimąsi praeityje lydėjo įvairūs grėsmės pojūčius žadinantys tradiciniai ikikrikščioniškieji mitai apie jūrą, baimę keliančias jūrų pabaisas ir kitus jų gyventojus. Galima įsivaizduoti kaip žmonės reaguodavo, kai jūra į krantą išmesdavo didesnę žuvį ar banginį.

Natūralus senovės žmonių išgąstis ugdydavo jų perdėtus samprotavimus, neva vandenys, kurie į krantą išmeta tokias jūrų pabaisas, yra tamsos karalystė, prakeikta vieta, kur gyvena nugarmėjusios bei viena kitą ryjančios baidyklės.

Jūros grėsmių įvaizdis

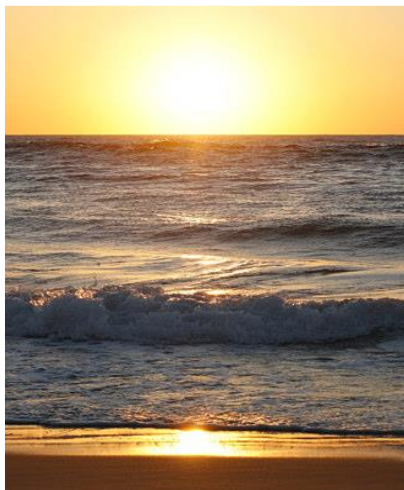
Gould, C. (1886). *Mythical Monsters. Sea-Serpent Attacking a Vessel (From O. Magnus)*.
<https://www.sacred-texts.com>

Demonišką jūros įvaizdį sustiprindavo gaunamos žinios apie dažnus laivų paskendimo audrose atvejus. Prietaringieji jūrininkai audrą jūroje suprato kaip šėtono ir prakeiktųjų dvasių veiklą. Viduramžių filosofai nerimstančią jūrą siejo su žmogaus beprotybės, dvasinio pamišimo reiškinais (Dubin, 1996).

Jūros ligos samprata taip pat sieta su negatyviu jūros poveikiu. Todėl ne tik dėl vandens stichijos ar užpuolikų pavojaus, bet neretai ir dėl jūros ligos pajūrio visuomenėse buvo išsiugdyta vengimo plaukti į jūrą ar tapti jūrininkais pozicija (Corbin, 1994).

4. Jūros patrauklumo idėja

Naujaisiais laikais, Renesanso epochoje, Vakarų Europoje, ypač šiaurinėje dalyje, protestantų kunigai vis labiau aukštino jūrą kaip Dievo kūrybos dalį.

Saulėlydis jūroje

Dvasininkai mokė žmones kreipti dėmesį į gražias, patrauklias jūros pakrantes. Teologai populiarino idėją, jog visa gamta, apimant sausumą ir jūrą, ypatingu būdu atspindi Dievo kūrybos galią bei gerį. Pasaulio Kūrėjo siekis sukurti gamtą buvo suvokiamas kaip noras, kad kūrinija savo neapsakomu grožiu žmonėms keltų nuostabą, juos žavėtų ir skatintų kelti būties priežasties klausimą, kreipti savo mintis bei širdis Dievop.

Akcentuota ne baudžiančio Dievo ir jūros baimė, tačiau gerojo Kūrėjo veikla sutramdant pasaulio vandenį, darniai juos apipavidalinant, suleidžiant į paskirtas talpyklas atitinkamoms funkcijoms gamtoje. Dideles, viską pakeliui naikinančias bangas palaipsniui pradėta vertinti teigiamiau, išgyvenant pagarbią baimę galingajam Kūrėjui.

Grėsmingų galių žavesys...

Pinterest. (2021). *Neo Conceptual Art*. <https://www.pinterest.com>

Teigiama, kad Olandija ekonominę savo jūrinį potencialą išvystė tik sėkmingai išnaudojusi kintančią santykio su jūra filosofiją didžiuliam prekybos ir tuo metu daugiausia silkų gaudymu užsiimančiam žvejybos laivynui suklestėti (Schmid-Höhne, 2006).

Naujaisiais laikais išpopuliarėjo vadinamoji *olandiškoji promenada* – pasivaikščiojimų vieta tarp Hagos (*Den Haag*) ir Ševeningeno (*Scheveningen*).

Filosofai ir poetai šio pobūdžio polėkį išreikšdavo bendrąja mintimi, kad niekur nėra taip miela vaikščioti, kaip taku, kuris baigiasi jūra (Corbin, 1994).

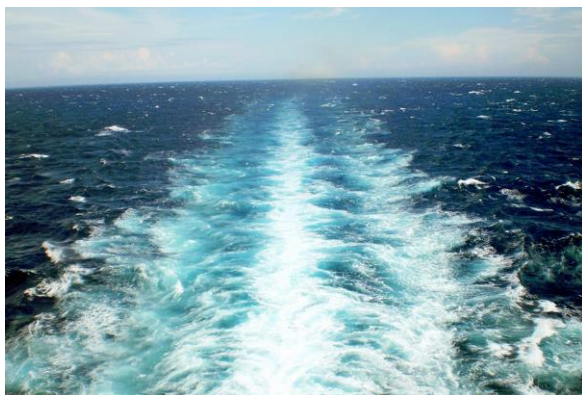
Būti prie jūros – semtis išminties...

Fotocommunity. (2010). *Weg zum Meer* (Photo by W. Wippermann).
<https://www.fotocommunity.de>

Naujo mąstymo šaukliai daug žadančioje naujoje epochoje savo kolegas intelektualus kvietė žemyninę mąstyseną perkelti į jūrinį lygmenį: „*Tad į laivus, jūs, filosofai!*“ – savo raštuose ragino Fridrichas Nyčė (Nietzsche, 1995).

5. Jūriniai simboliai psichoanalizėje

Psichoanalizė yra psichologijos kryptis, kuri tiria kaip pasąmonėje slypintys motyvai bei konfliktai formuoja žmogaus elgesį. Šios krypties požiūriu jūra simbolizuoja pasąmonę, kurios turinys paaiškėja, pasąmonei tarytum nusenkančiam ir taip ją atskleidžiant.

Praeities pėdsako įvaizdis gelmių psichologijoje

Miros Group. (2019). *On the Move: Measuring Surface Currents from Moving Vessels* (Photo by D. Bonvik-Stone). <https://www.miros-group.com>

Paralelė išvystyta teigiant, kad kaip jūra gali viską ir visus praryti, ir kaip gali juos vėl išspjauti, iškelti į vandens paviršių bei išmesti į sausumą, – taip vyksta ir pasąmonės srityje: jausmai, mintys, vaizdiniai, konfliktai būna nustumiami į pasąmonę, iš kur jie vėl – dažniausiai jau kitais pavidalais – iškyla, t. y. grįžta į sąmonės sritį (Wirth, 2004).

C. G. Jungas jūros vaizdinį lygino su motinos archetipu (pradu). Jei žmogus sapnuoja ar įsivaizduoja, kad gali būti jū-

ros pagrobtas ar prarytas, tai yra nuoroda į pasąmoninį jo troškimą grįžti į motinos iščias (Jung, 1967).

Kaip ir daugelis kitų psichoanalitikų bei rašytojų, C. G. Jungas išryškina minėtą troškimą grįžti į savo ištakas, pirmapradę būtį, t. y. ten, kur saugu, šilta, gera, kur nereikia niekuo rūpintis, prisiimti atsakomybę ar dėl ko nors nerimauti. Tai savaime laiminga būtis. Todėl ji yra suaugusiojo, tarytum amžino vaiko, nesąmoningai pasiilgta.

Erotiniu ir mitologiniu psichoanalizės lygmeniu egzistuoja tiesioginio kūniškojo santykio su vandeniu galimybė. Tai – motinos prasmėvaizdis. Visa gyvybė kylanti iš *šlapiojo elemento*. Tai dar Talio prieš pustrečio tūkstantmečio suformuluotas pradas.

Žmogaus palankume jūrai slypi tam tikras kraujomaišos momentas, kai susijunginama su jūra kaip pirmaprade, pirmųkšte kiekvienos gyvybės motina. Kadangi jūra laikoma atavistine, su tolimais protėviais susijusia, gimtine, ji visada išlieka žmogaus tikslu. Ypač tada, kai žmogus kenčia, išgyvena savo įmestumą į egzistenciją bei jos ribotumą, – jo intuicija savaime kuria, atskleidžia neįsisąmonintus, tačiau nuolat buvojančius giluminius simbolius.

Mokslininkų tyrimai atskleidžia, kad buriuotojai, ilgiau išbuvę jūroje, netikėtai pradeda sapnuoti jūrų pabaisas ar milžiniškas žuvis, kurios išnyra iš vandens. Jūrininkai sapnuoja kaip jie bando nuleisti, suvynioti ar iškelti bures, kurių galo vis nematyti; stiprus vėjas išveda jachtą iš kurso, inkaro grandinė sutrūkinėja arba apskritai neįmanoma inkaro iškelti iš jūros gelmės.

Pasitaiko ir malonių sapnų – bendraujama su delfinais, kurie vilkimo lynu jachtą gražina į reikiamą kursą. Sapnuojama,

kad pučia palankus vėjas, sapnai praturtinami saulės nušviestų koralinių rifų vaizdais.

Psichologinis simbolizmas vandens elementui priskiria gyvybei pradėti ir palaikyti būtinas galias. Vanduo laikomas pagrindiniu žmogaus neįsisąmonintos energijos, giluminių klodų, tamsos, mįslingumo bei neįjaukumo simboliu. Tai didžiulė vandens talpykla ir drauge – paslapčių, virsmo, pasikeitimo vieta (Tenzer, 2007).

Apskritai jūrinio pobūdžio sapnai dažnai tampa simboline nuoroda į išnyrimą iš vaisiaus vandenų arba sugrįžimą į motinos iščias, nes žmogaus gimimas (*kaip atsiskyrimas nuo motinos, išėjimas iš geros savijautos motinos kūne rojaus*) yra trauminis procesas.

6. Jūros spalvų simbolika

Esant stipriam ryšiui su jūra, visuomet patiriamos efektyviai veikiančios spalvos, iš kurių išskirtinos keturios pagrindinės: su jūros spalviniais išpūdžiais susijusi mėlyna (mėlio) spalva, simbolizuojanti tolumas ir laisvę; turkio spalva, žadinanti budrumą bei atvirumą; žalia, skatinanti poilsį, ramybės išgyvenimus; su dažnai reklamuojamais jūros pakrančių paplūdimiais susijusi balta spalva reiškiasi kaip tyrumo bei lengvumo simbolis.

6.1. Jūros mėlis

Mėlyna spalva – tai tulumos arba tolių, neaprėpiamų platumų, laisvės, vilties, begalybės bei amžinybės simbolis. Todėl neatsitiktinai mėlis vyrauja klasikinėje arabų mozaikoje,

mėlynos spalvos motyvų aptinkama budistų vienuolynų, musulmonų mečečių ir žydų sinagogų eksterjeruose, krikščionių bažnyčių, ypač katedrų, vitražuose. Tai ne tik jūros, bet ir su ja horizonte susiliejančio dangaus regima ir drauge sakralinio pobūdžio simbolinė spalva.

Senovės Egipte tamsiai mėlyna spalva simbolizavo gyvybės dievą Nilą ir buvo taikyta žmonėms gydyti, jų savijautai gerinti (Finlay, 2003).

Įvairių šalių tautosakoje mėlyna spalva siejama su nerealumu, fantazijomis, utopinėmis idėjomis, tarsi *pakibusiomis ore*, taigi esančiomis arti melsvo dangaus. Jūros ir dangaus mėlio įvaizdžiai aptinkami poetinio žanro kūrinuose.

Simbolinę mėlynumo efektą sumaniai išnaudoja menininkai ir charizmatiški pažangių partijų politikai, kurių reklaminuose plakatuose vyrauja mėlyna spalva. Tai laisvės, liberalizmo ideologijos, laisvės filosofijos, pažangios ir kiek grėsmingos mąstysenos raiška.

6.2. Jūros turkis

Nepaisant vyraujančios mėlynos spalvos, ypač saulėtą dieną, jūros vanduo stipriau ar silpniau reiškiasi turkio spalva. Tiksliau tariant, pakrantės vanduo turkiu atspindi saulės šviesą, šviesų jūros dugną, šviesias uolas, švarų smėlį.

Mados, ypač aprangos sektoriaus, verslo atstovai turkį paprastai kombinuoja su balta spalva. Tai gali būti vertinama kaip turkio spalvos jūros ir baltos pakrantės natūralios dermės technologinis atspindys, sudarantis sąlygas žmogui, kaip gamtos daliai ir potencialiam vartotojui, pasąmoniniu lygmeniu kilti reikiamoms asociacijoms (Lileikis, 2011).

Tyvuliuoja turkis

Jooinn. (2021). *Turquoise Ocean Background*. <https://jooinn.com>

6.3. Žaliuojanti jūra

Jūra žaliuoja ypač tada, kai žydi. Vandens augalai, jūros žolės, dumbliai, mikroorganizmai (fitoplanktonas), augalinis humusas atspindi šviesos bangas ir sukuria tirštos, tamsiai žalios spalvos – smaragdo – išpūdį. Asociacijų lygmeniu, nepaisant destruktivaus dumblių poveikio pačiai jūros gyvybei, žalia spalva simbolizuoja šviežumą, gaižumą, gyvybiškumą, jaunatviškumą.

Spalvų tyrėjų duomenimis, *žalia* – gyvojoje gamtoje vyraujanti spalva yra tarsi vidurys tarp kraštutinių *raudonos* ir *mėlynos* spalvų poveikių (Tenzer, 2007). Raudona laikoma įkyria, karšta ir agresyvia spalva. Ji tarytum pernelyg priartėja, pažeidžia asmeninę erdvę, atvirai siekia manipuliuoti. Mėlyna spalva yra šalta, niekada nepriartėjančios ir nepasiekiamos tolumos spalva.

Taigi žalia spalva, būdama tarp šių kraštutinumų, tarsi išlygina ir subalansuoja emocinę stebėtojo būseną, nei grasina, nei prievartauja, daro raminamąjį poveikį.

Tai *aukso vidurio*, neutrali spalva. Žalios neutralumas sukelia tikrumo jausmą. Žalia nėra nei teigiama, nei neigiama spalva. Ji nėra bloga ar gera. Žalia spalva tarytum yra anapus gėrio ir blogio.

Žalia yra vienintelė, į kurią galima nepavargstant žiūrėti ilgesnį laiką. Todėl tikslingai rašomosios lentos auditorijose, staklės gamyklų cechuose, chirurginio skyriaus aplinka ir chirurgų apranga ligoninėse, biliardo ir ruletės stalai pramogų centruose paprastai būna raminamąjį poveikį darančios žalios spalvos (Tenzer, 2007).

6.4. Balta jūros pakrantė

Reguliariai formuojamas žmonių įsivaizdavimas, kad jūros pakrantė, paplūdimys, kur būtų tikslinga praleisti laisvalaikį ar atostogas, yra šviesus, gelsvas arba baltas, balkšvas.

Rekreacijos verslo reklamų daromą įspūdį efektyviai sustiprina tai, kad žmonės psichologiškai yra linkę tamsius objektus matyti mažesnius nei jie yra iš tikrųjų. Todėl šviesaus jūros kranto erdvė sukelia iliuziją, jog jis yra didesnis, platesnis, mielesnis ir niekada nėra ankštas ar niūrus.

Įvairių tautų kultūrose balta spalva simbolizuoja šviesą, gėrį, tobulumą, šventumą. Senovės Egipte ir Romos imperijoje baltai spalvai teikta visuotina *laimės* reikšmė. Šių laikų Europoje yra išlikęs baltumo kaip skaistybės ir nekaltumo simbolis, kuris tradiciškai reiškiasi vestuvinėse nuotakų suknelėse, baltose kunigų apykaklėse, liturginiuose drabužiuose.

Kinijoje, Japonijoje, Korėjoje balta laikoma gedulo spalva (Finlay, 2003). Tačiau jos suvokimas yra kupinas ramaus giedrumo dėl senųjų tikėjimų, kuriuose žmogaus pomirtinis gyvenimas laikytas neatsiejama bendrosios jo gyvybinės egzistencijos dalimi.

Susiformavo tradicija baltą laikyti ne tik tinkamiausia nuotakos puošybos spalva. Balta vėliava tapo taikos ieškojimo, karinio dialogo ir noro susitaikyti simboliu. Balti marškiniai po švarku vyrų verslo pasaulyje yra tinkamiausi vilkėti, nes tai sustiprina patikimumo įspūdį oficialaus bendravimo bei derybų metu.

Paprastai Vakarų kultūros žmonės baltą spalvą vertina kaip dorybingumo, ypač garbingumo, protingumo, tikslumo atributą.

Kad žmogui priimtina ir malonu būti balkšvoje jūros pakrantėje, iliustruoja baltos spalvos, kaip švaros ir tyrumo, asociacijų simbolizmas. Medikų, virėjų, kepėjų ir kitų profesijų, kur labai griežtai reglamentuojama švara ir higiena, darbuotojų tradicinė apranga būna baltos spalvos.

Asmens santykio su jūra požiūriu balta spalva, kaip ir mėlyna, daro vėsumos, šviežumo, stiprinamąjį ir atpalaiduojamąjį poveikį. Psichologiškai būdama susijusi su teigiamais tylos, švelnumo, gležnumo bei meilumo emociniais išgyvenimais, balta spalva laikoma tradiciniu moteriškumo simboliu.

Balta yra pati šviesiausia spalva, kuri asocijuojasi su lengvumu, erdvumu, laisvumu. Ji neapriboja. Baltos spalvos interjero aplinkoje žmogus nesijaučia įkalintas ankštos patalpos. Baltas jūros krantas ir balkšvo smėlio kopos sukuria erdvumo, didingumo ir tolumos pajautą. Būdamas tokioje jūros pakrantėje žmogus natūraliai išsitiesia ne tik fiziniu, bet ir dvasios

lygmeniu bei gali atsiverti toliams, tolimam horizontui, nepasiekiamam dangui.

Šiai laikysenai būdinga laisvės dvasia, kuri reikalinga nūdienos skubos gyvenime dažnai išgyvenant stresą, psichinę įtampą, įvairius miestietiškos gyvensenos apribojimus darbe, biure, eisme ar daugiaaukščio namo bute (Tenzer, 2007).

Apibendrinimas

Krikščioniškaisiais laikais jūrų mitologijai ir simbolikai iš žydų perimta krikščionybė suteikė naujas prasmes. Viduržemio jūros baseino civilizacijoje kilusi krikščionybė grindžiama Šventuoju Raštu, kurio autoriai pasižymėjo jūrine savivoka. Todėl Biblijos tekstuose jūrai skiriama derama simbolinė vieta, kur pagoniškoji mitologija užleidžia vietą krikščioniškajai jūros sampratai.

Viduramžiais kilusi jūros vengimo mitologinė kultūra pasižymėjo perdėtu jūros, vandens, ypač audrų, kaip chaoso ir baidyklių gyvenamosios vietos, sureikšminimu. Liaudies moralizavimo idėja skatino jūrą išnaudoti kaip Dievo bausmės nusi kaltusiai žmonijai mitologinę priemonę.

Naujaisiais laikais protestantų teologai išryškino jūros dieviškojo apvaldymo reikšmę, pajūrio estetiką, poilsį prie jūros. Naujoji mitologija skatino jūros ne bijoti, bet ją žavėtis kreipiant mintis į jos Kūrėją. Jūra mitologizuojama iškeliant ją kaip gyvenimo ir vertingos veiklos – jūreivystės – objektą.

XX a. pirmoje pusėje išpopuliarėjusi psichoanalizė mokslininkus natūraliai paskatino jos mechanizmus aiškinti jūros įvaizdžiais. Psichoanalitikai jūros procesus taikė giluminei te-

rapijai, žmogų laikydami iš prigimties nuo jūros neatsiejama būtybe.

Spalvų simbolika grįsta psichologiniu spalvų poveikiu žmogui. Savijauta bei savivoka, regint atitinkamas spalvas, nuo seniausių laikų savaime žmones skatino jas mitologizuoti ir kurti turtingą spalvų simbolikos kultūrą.

Savitikros klausimai

1. Koku pagrindu Šventajam Raštui būdinga turtinga jūrų mitologinė kultūra?
2. Kuriuo tikslu išnaudojama jūros apvaldymo idėja Biblijoje?
3. Kuo pasireiškia jūrinė linija Šventajame Rašte?
4. Kas skatino vengti jūros Viduramžiais?
5. Kokią vietą, skatinant jūros vengti, užėmė tradiciniai ikirikščioniškieji mitai apie jūrą?
6. Su kuo Viduramžių filosofai siejo nerimstančią jūrą?
7. Kuo pasireiškė jūros patrauklumo idėja Naujaisiais laikais?
8. Kokią misiją atliko protestantų teologai, ugdydami teigiamą požiūrį į jūrą?
9. Kokią mitologinę reikšmę Naujaisiais laikais įgijo jūros pakrantės?
10. Kodėl psichoanalitikai aiškino psichinius procesus jūros įvaizdžiais?
11. Kas būdinga psichoanalitinei žmogaus troškimo grįžti į praeitį mitologinei idėjai?
12. Kokią vietą psichoanalitiniame santykiyje su jūra užima erotika?

13. Kokiomis sąlygomis žmogaus intuicija atskleidžia neįsąmonintus, tačiau nuolat buvojančius giluminius simbolius?
14. Kuo reikšminga su jūra susijusių sapnų mitologinė simbolika?
15. Kuo pagrįsta mitologinė spalvų simbolika?

III. JŪRŲ MITOLOGINĖ KULTŪRA LIETUVOJE

Jūrų mitologinė kultūra Lietuvoje atskleidžiama lietuvių jūrinių mitų, Klaipėdos miesto paminklų – jūrinių simbolių, pramoginės jūrų simbolikos, ikonografinės jūrų simbolikos ir jūrinės dvasios koplyčios atžvilgiu.

1. Lietuvių jūriniai mitai

Jūrinę lietuvių mitologiją sudaro trys pagrindinės legendos apie:

- Jūratę ir Kastytį,
- Eglę žalčių karalienę,
- Palemoną.

Lietuviai tradiciškai teikia prasmę iš kartos į kartą perduoti šias legendas pasakojimais, teatro spektakliais, kino filmais. Dažniau apie žvejo dukrą *Eglę*, patekusią į žalčio namus jūroje, kai joje išsimaudžiusi ir savo marškinių rankovėje aptikusi įsirangiusį žaltį pasižadėjo už jo tekėti.

Neretai pasakojama ir apie jūros deivę *Jūratę*, vakarais giedojusią tėvui Neptūnui. Ją tragiškai pamilęs žvejas Kastytis. Jūratė dievo Perkūno nubaudžiama sugriaunant jos gintarinius rūmus jūros gelmėse.

Su Neptūnu lygintas vakarų lietuvių ir senųjų prūsų jūros ar audros dievas Bangputys:

- artimas Vėjopačiui,
- laikytas piktąja vandenų dvasia (Rėza, 2002).

Bangputys

MELI. (2002). Bangputys. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt>

Kiek rečiau tęsiama **Palemono** legendos tradicija. Pagal vieną iš mitologinių versijų – Palemonas buvęs karaliaus Erodo giminaitis, kuris V a. bėgęs nuo hunų genčių, atplaukęs į Lietuvą ir įsikūręs prie Nemuno, Dubysos ar Jūros. Jo sūnūs Kunas ir Borkus įkūrę su upine laivininkyste susijusius miestus – Kauną ir Jurbarką (Tumelis, 2010).

2. Klaipėdos miesto paminklai – jūriniai simboliai

Klaipėdos jūriniai simboliai ją atskleidžia kaip uostamiestį. Svarbiausias miesto jūrinis atributas, tapęs Klaipėdos simboliu, yra barkentina *Meridianas*, kuriame iki 1967 m. jūreivystės mokyklos kursantai atlikdavo savo pirmąją jūrinę praktiką.

Meridianas, dienovidinis, vidurdienis...

Įvertinant jūrinės žvejybos reikšmę 1971 m. pastatyta skulptūra *Žvejys* (skulptorius K. Kisielis).

Solidumo dvelksmas...

Istoriniu požiūriu jūrinę dvasią tradiciškai uostamiesčiui teikia eksponatais turtingas Lietuvos jūrų muziejus (įsteigtas Kuršių nerijoje, Kopgalio tvirtovėje 1975 m.).

Tvirtovės ir kultūros dermė...

Miestą nuo 1983 m. puošia skulptūra *Neringa*, kuri ant pečių išnešanti laivus iš audros (skulptorė D. Matulaitė).

Rūpesčio didingumas...

Mediniai jūriniai atributai, puošę miestą sovietmečiu, ilgainiui sunyko ar buvo sunaikinti. Tai iš dalies simbolizuoja visuomenės jūrinio mentaliteto būklę besikeičiančiomis gyvenimo sąlygomis.

2007 m. Kruizinių laivų terminale pastatyta skulptūrinė kompozicija *Vaikystės svajonė* – ant akmens stovintis berniukas su šuneliu ir jūreiviška kepure mojančias praplaukiantiems laivams. Santykį su išplaukusiais žymi trys iškalti žodžiai: *mylėk, tikėk ir lauk* (skulptoriai V. Paulionis ir S. Jurkus).

Mylėti ir laukti...

Pagonybę simbolizuoja 2008 m. sukurta skulptūra *Laukinis vyras*, vaizduojamas atsirėmęs į laivo inkarą (skulptorius S. Jurkus).

Šiandieniu žvilgsniu praeitin...

Siekiant išryškinti svarbą, tačiau kartu labai pavojingą jūrininko darbą, 2011 m. iškilo paminklas negrižusiems jūrininkams atminti – *Albatrosas* kaip drąsos ir laisvės simbolis (skulptorius K. Pūdymas).

Laisvės dvasios pasiuntinys...

Prasminga, kad prie šio paminklo jūrai prisiekia būsimi jūrininkai.

Prie Biržos tilto dešiniojoje Danės upės krantinėje, kaip Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos dovana Klaipėdos miestui, 2015 m. pastatyta undinėlės skulptūra (skulptorius K. Pūdymas), estetiškai įprasminanti egzistencinę jūrininko tikrovę – meilę, moterį, turtą, laukimą.

Ant undinėlės rankos – tarsi apyrankė – žalčiukas, labiau susijęs su žemyniniu lietuvių mentalitetu, – jūrininkams, klaidėdžiams ir miesto svečiams simbolizuoja sėkmę, laimę, gerbūvį.

Lietuvių undinė prie vandens

Kairiosios Danės upės krantinės promenadoje pastatyti dekoratyviniai paminkliniai knechtai, kurie įprasmina ir pasauliui primena svarbius Lietuvos jūrininkų plaukiojimo žygius (Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras, 2013).

Asmenybės laivą prišti prie istorijos...

3. Pramoginė jūrų simbolika

Pramogų lygmeniu jūrinė atributika Klaipėdos mieste labiau išryškėja kasmetinės *Jūros šventės* metu. Jūriniai atributai – žuvis, tinklai, jūrininkų uniforma ar jos detalės, signalinės jūrų vėliavos, mitologiniai simboliai – Jūratė, Neptūnas ir kiti padeda šventei sukurti jūrinę dvasią.

Jūra ateina į miestą...

Genienė, Z. (2015). *Lietuvos jūrinės kultūros raida 1925 – 2014. Jūros šventės*. Mažosios Lietuvos istorijos muziejus.

Jūros šventė drauge pasižymi įvairialype veiksmų simbolika pagerbiant esamus ir žuvusius jūrininkus.

4. Ikonografinė jūrų simbolika ir jūrinės dvasios koplyčia

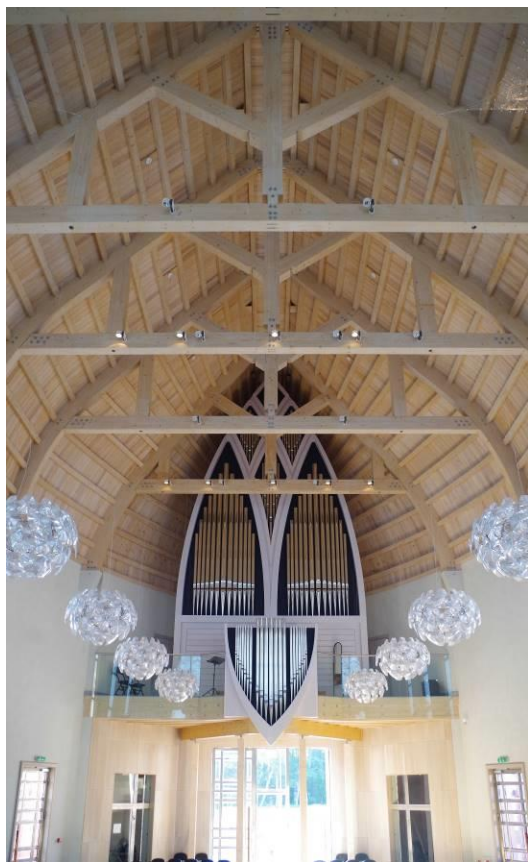
Sakraliniu požiūriu jūriškumą atspindi bažnyčios. Nidos uostamiesčio (Kuršių nerija) evangelikų liuteronų bažnyčios altorių ikonografiškai įprasmina E. Mollenhauerio paveikslas bibliniais motyvais, kur vaizduojamas Kristus, ištiesęs ranką skęstančiam apaštalui Petriui.

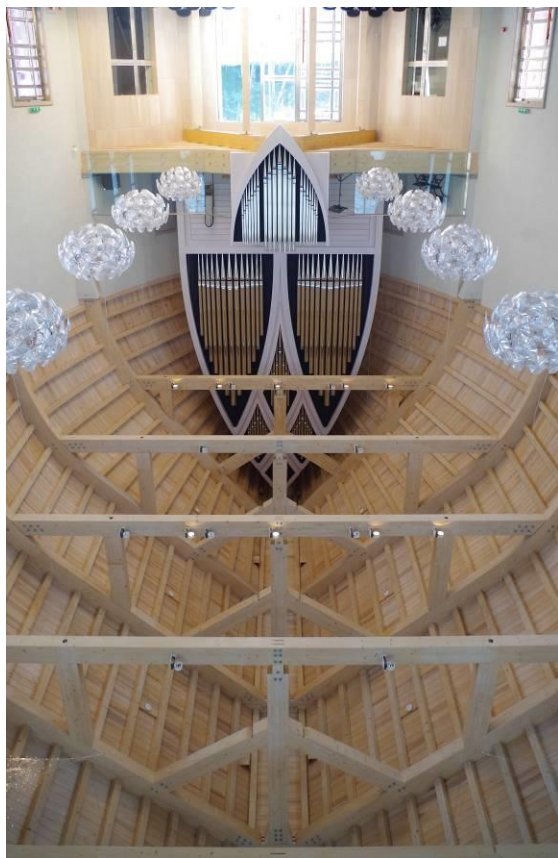
Altoriuje biblinis gelbėjimo motyvas

Atmindami XIII a. istoriją, kai Klaipėdos mieste veikė pranciškonų misija, pranciškonų vienuoliai 2012 m. Klaipėdoje atidarė naują koplyčią prie šv. Pranciškaus Asyžiečio onkologijos centro.

Koplyčia – Nojaus arkos formos, kuri simbolizuoja jūrinę Bažnyčios prigimtį. Siekiant sukelti laivo įspūdį, koplyčios lubos apipavidalintos taip, kad atrodytų tarsi apverstas laivas.

Plukdyti vilčiai...

Vaizdas koplyčios lubų nuotrauką apvertus

Nuo ankstyvosios krikščionybės laikų Bažnyčia biblinių Nojaus arkos įvykių pagrindu laikyta laivu, išgelbstinčiu, tarsi išplukdančiu žmones šio gyvenimo audrose.

Tai krikščioniškosios Europos bruožas, perimtas iš Viduržemio jūros baseino civilizacijos, kuri laikoma Europos sakralinės kultūros lopšiu.

Apibendrinimas

Pagoniškoji lietuvių jūrinė mitologija pagrįsta su jūra susijusiais tragizmu pažymėtais mitais, kurie simboliškai atspindi šių laikų visuomenės mitologinės kultūros fragmentuose.

Krikščioniškoji lietuvių jūrinė mitologija – grįsta krikščionių misijomis iš Viduržemio jūros baseino civilizacijos ir jų atnešta nauja jūrinės simbolikos samprata.

Klaipėdos uostamiesčio jūrinių paminklų mitologinė kultūra labiau pasižymi pagoniškąja jūrinio gyvenimo simbolika.

Savitikros klausimai

1. Kokias egzistencines prasmes iškelia lietuvių jūriniai mitai?
2. Kas pagrindžia, kad šie mitai yra jūriniai?
3. Kas galėjo lemti skirtingą lietuvių jūrinių mitų populiarumą?
4. Kokias tendencijas galima išvelgti Klaipėdos miesto paminklų, kaip jūrinių simbolių, visumoje?
5. Kaip ilgainiui kinta jūrinių miesto simbolių teminės idėjos?
6. Kuo pasižymi pramoginė jūrų simbolika Klaipėdos mieste?
7. Kuo prasminga XIII a. istoriją, kai Klaipėdoje pradėjo veikti pranciškonų misija, sieti su dabartimi?
8. Kuo pasižymi svarbiausias pagoniškojo ir krikščioniškojo laikmečių jūrinės lietuvių mitologijos skirtumas?

IV. JŪROS SIMBOLIKA STUDENTŲ POŽIŪRIU

Jūreivystės studentai, dėl jų pasirinktos studijų programos, sudaro tikslinę visuomenės grupę jūrų mitologijos tyrimams. Todėl pilotiniu lygmeniu tirta kaip studentai mitologizuoja jūrą, jai suteikdami aktualias savitas prasmes ir jūrą paversdami reikšmingu savo gyvenimo būties simboliu.

Tyrimo tikslas – nustatyti kaip būsimi jūrininkai mitologizuoja jūrą.

Uždaviniai:

- atskleisti jūros simboliką, jūreivystės studentams mitologizuoiant jūrą kaip paslaptį;
- išryškinti jūros simboliką, studentams mitologizuoiant jūrą kaip egzistencinį tikslą.

Tyrimo tipas – pilotinis, fenomenologinis, diagnostinis.

Pagrindiniai metodai – apklausa raštu, taikant anketinės apklausos procedūrą, ir elementari fenomenologinė turinio analizė kategorijų ir subkategorijų lygmeniu.

Metodologinė nuostata – egzistencinė fenomenologija, kurios pagrindu tyrime aktualiausia laikoma respondentų individuali ir visiškai laisva minčių raiška anketos atsakinėjimo metu, siekiant užtikrinti tyrimo validumą ir, taikant tyrimo etiką, gauti patikimus duomenis, respondentams išsakyti tiesą.

Tyrimo instrumentas – 12-kos atvirų klausimų anketa.

Siekiant nustatyti kaip studentai mitologizuoja jūrą, suteikdami jai simbolines prasmes ir atitinkamai įprasmindami savo gyvenimą, apklausti 25 jūrų laivavedybą studijuojantys trečio kurso studentai, kurie atliko profesinės veiklos praktiką jūroje ir rodė iniciatyvą dalyvauti tyrime.

Priimtinomis pripažinta 16 atsakytų anketų, kitos pildytos akivaizdžiai nekreuoščiai, atsakant tik dalį klausimų.

Tyrimo bazė – Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla.

Jūreivystės studentų jūros simbolika atskleidžiama jiems mitologizuojant jūrą kaip paslaptį ir kaip egzistencinį tikslą. Simbolinis jūros mitologizavimas aptariamas kultūros vertybių internalizacijos lygmenimis:

- kognityviuoju (esmės ir prasmės suvokimo);
- emociniu (išgyvenimų ir siekių);
- praktiniu (elgesio).

Asmenybės saviugda tiesiogiai siejasi su *saviverte*, kuri greta minėtų lygmenų taip pat tirama jūros atžvilgiu.

Skliaustuose prie išskirtų kategorijų teikiama pripažintų priimtinomis anketų numeracija.

1. Jūros, kaip paslapties, mitologizavimas

Jūros, kaip paslapties, simbolinis mitologizavimas aptariamas esmės ir prasmės suvokimo, emocinių išgyvenimų, siekių, elgesio ir savivertės atžvilgiu.

1.1. Jūros, kaip paslapties, esmė

Jūreivystės studentai jūros, kaip paslapties, esmę mitologizuoja šiais simboliais:

Neiširtos gelmės (1–4):

- povandeninis pasaulis,
- senovės civilizacijos,
- nuskendę laivai,
- neištirta stichija.

Jūra permaininga (5–11):

- neprognozuojama,
- nenuspėjama,
- nežinia ko iš jos laukti,
- nežinia ko iš jos tikėtis,
- vis kitaip graži.

Jūros dvilypumas (12–13):

- traukia, bet pavojinga,
- graži, bet pavojinga.

Grožio ir pavojaus raiška

Jūra kaip priėmėja (14–15):

- priima kaip motina,
- priima skausmą.

Žmogaus slėpinys (16):

- jūrininko asmenybė.

Vyrauja permainingos jūros, kaip paslapties, akcentas. Išskirtinę, ugdomuoju ir psichoterapiniu požiūriu vertingą jūros, kaip paslapties, esmės supratimo raišką sudaro jūros kaip priešmėjos simbolis.

Apskritai būsimi jūrininkai tikroviškai mitologizuoja jūrą kaip paslaptį.

1.2. Jūros, kaip paslapties, prasmė

Jūreivystės studentai jūros, kaip paslapties, prasmę mitologizuoja šiais simboliais:

Jūros pažinimas (1–4):

- būti informuotam,
- plėsti akiratį,
- sužinoti nauja,
- įžvelgti grožį.

Savikūra (5–6):

- saviugdai,
- suvokti save.

Savivertė (7–9):

- optimistiškai nusiteikti,
- išdrąsėti,
- įveikti iššūkius.

Profesionalumas (10–13):

- būsimai profesijai,
- profesinei ateičiai,
- laivui valdyti,
- suvokti jūros nepriklausomybę.

Atsakomybė (14–16):

- žmogaus ir jūros artimumui,

- jūros gėrybių naudojimui,
- jūros gyvybės išsaugojimui.

Dominuoja pažinimo ir profesionalumo akcentai. Galima teigti, kad studentai jūrą įprasmina profesiniu pažinimu. Jūros, kaip paslapties, prasmė kilniai reiškia ekologinės atsakomybės verte.

Apskritai jūros, kaip paslapties, mitologizavimas pasižymi tikslingumu ir tam tikru jautrumu.

1.3. Jūros, kaip paslapties, išgyvenimai

Jūreivystės studentai jūros, kaip paslapties, emocinius išgyvenimus mitologizuoja šiais simboliais:

Pakylėjimas (1–6):

- jūros didybė,
- jūros patrauklumas,
- pakylėtumo jausmas,
- pozityvus jausmas,
- svajinga būseną,
- įkvėpimas.

Dvilypumas (7–11):

- jūra vilioja ir gąsdina,
- traukia ir gąsdina,
- traukia ir kelia baimę.

Nerimas (12–15):

- šiurpas,
- nejaukumas,
- jautimasis didžiosios harmonijos dalimi,
- menkavertiškumas.

Neutralumas (16):

– neutrali būseną.

Vyrauja pakylėta studentų savijauta. Ugdymo požiūriu vertinant aktualias egzistencinių sprendimų priėmimo sąlygas, emociniai išgyvenimai jūros, kaip paslapties, atžvilgiu natūraliai pasižymi dvilypumu.

Apskritai būsimų jūrininkų savijauta jūros, kaip paslapties, požiūriu ją mitologizuojant, pasižymi, viena vertus, natūraliu įkvėpimu, tačiau, kita vertus, tam tikru atsargumu dėl patiriamų dvilypių jausmų.

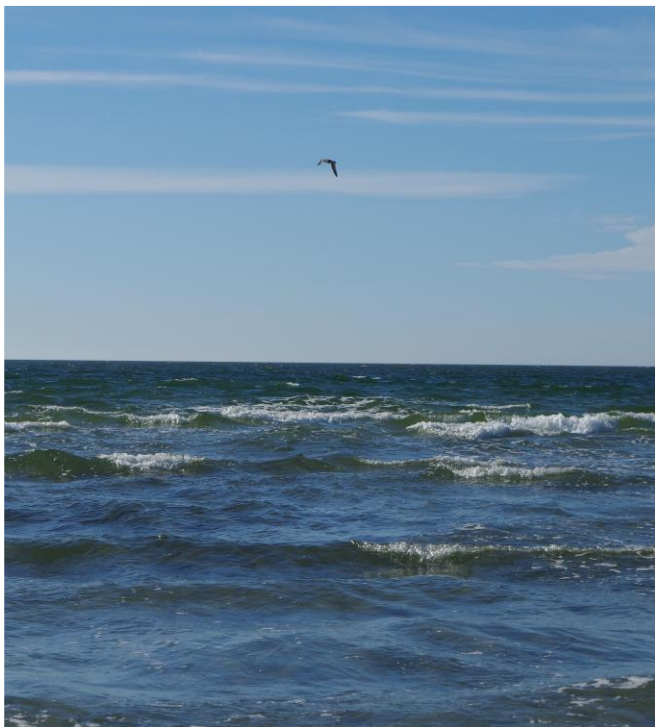
Jūra – už ar prieš?

1.4. Jūra, kaip paslaptis, siekių lygmeniu

Jūreivystės studentai jūrą, kaip paslaptį, savo siekių požiūriu mitologizuoja simboliais:

Pažinimas naujo (1–2):

- pažinti nepažįstama,
- pažinti nauja.

Kiekvieną kartą vis nauja...

Jūros galių pažinimas (3–10):

- pažinti jūros traukos pagrindą,
- jūros gelmes,
- gelmių paslaptis,
- jūros dugną,
- vandens stichiją,

- jūroje slypinčias jėgas,
- jūros jėgų poveikį žmogui.

Savikūra (11–15):

- pažinti save kaip gamtos dalį,
- patikrinti savo tinkamumą jūrai,
- pažinti jūrininko profesiją,
- išgyventi ekstremaliomis sąlygomis,
- mokytis įžvelgti teigiama.

Tautų pažinimas (16):

- pažinti etnokultūras.

Dominuoja pažintiniai studentų siekiai išgyvenant jūrą kaip paslaptį. Išskirtine tautinės saviugdodos verte pasižymi siekis pažinti etnokultūras.

Apskritai būsimų jūrininkų siekiai jūros, kaip paslapties, atžvilgiu ją mitologizuojančią pasižymi ne tiek emociniais į atitinkamą elgesį orientuotais aspektais, tačiau jūros esmės bei prasmės suvokimu.

1.5. Jūra, kaip paslaptis, elgesio lygmeniu

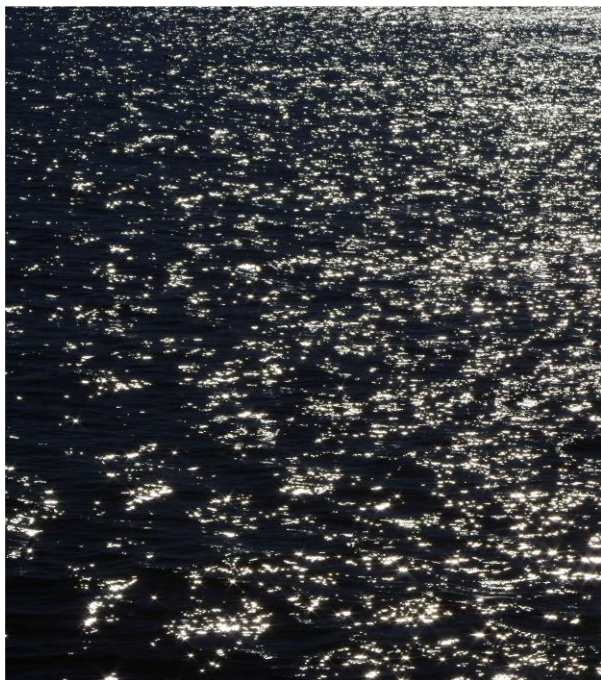
Jūreivystės studentai jūrą, kaip paslaptį, savo elgesiu mitologizuoja šiais simboliais:

Asteninis elgesys (1–6):

- nerimauja,
- pasimeta,
- sutrinka,
- vengia.

Pagarbus elgesys (7–8):

- gerbia jūros paslaptį,
- gerbia jūrininko profesiją.

Jūra – ne tik vanduo...

Pažintinė veikla (9–14):

- instinktyviai ieško atsakymų,
- seka įžvalgomis,
- stengiasi suprasti,
- veržiasi pažinti,
- reflektuoja,
- pratinasi.

Saviraiška (15–16):

- išreiškia būseną,
- stiprina savivertę.

Vyrauja pažintinė studentų veikla, persipynusi su bejėgiškumo raiška asteniniu elgesiu. Studentų elgesio jūros, kaip paslapties, atžvilgiu ugdomąją vertę sudaro profesiskai orientuota pagarba ir saviraiška.

Apskritai jūros mitologizavimo būklė būsimų jūrininkų elgesiu pasižymi intensyvia emocine ir suvokimo veikla.

1.6. Jūra, kaip paslaptis, savivertės lygmeniu

Jūreivystės studentai jūrą, kaip paslaptį, mitologizuoja savivertės raiškos simboliais:

Savivertė ugdoma (1–10):

- labiau vertina save,
- adekvačiau vertina save,
- suvokia savo vertę,
- atpažįsta savo vertę,
- labiau pasitiki savimi,
- tobulėja,
- tobulėja pažįstant.

Savivertė neugdoma (11–13):

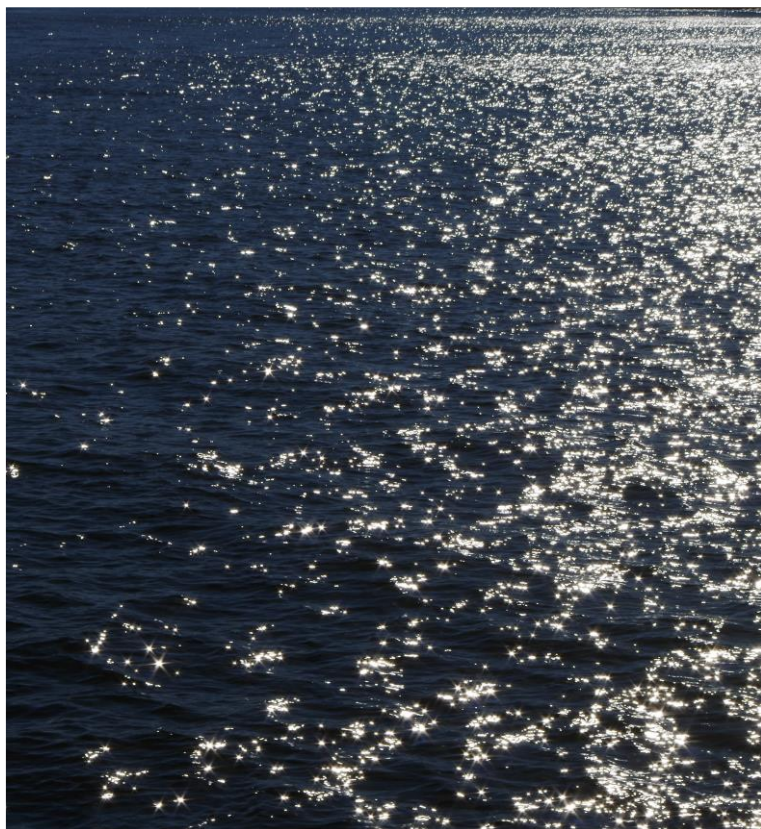
- jūra neugdo savivertės,
- esant prislėgtam menkliau vertina save,
- mažiau vertina kitus.

Skatinama distancija (14–16):

- labiau gerbia jūrą,
- suvokia, kad yra dalis didesnio,
- jūra verčia mąstyti.

Aiškliai dominuoja ugdoma adekvatesnė studentų savivertė jūros, kaip paslapties, atžvilgiu.

Psichoedukacinį išskirtinumą sudaro neugdoma savivertė, kuri būdama neadekvati (per didelė ar per maža) gynybiniu psichologinės projekcijos būdu verčia menkinti ar mažiau vertinti kitus.

Pagarba galios didybei...

Apskritai būsimų jūrininkų savivertė jūros, kaip paslapties, atžvilgiu ją mitologizuojant pasižymi teigiama ugdomąja plėtoje.

2. Jūros kaip egzistencinio tikslo mitologizavimas

Jūros, kaip egzistencinio tikslo, simbolinis mitologizavimas aptariamas esmės ir prasmės suvokimo, emocinių išgyvenimų, siekių, elgesio ir savivertės atžvilgiu.

2.1. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, esmė

Jūreivystės studentai jūros, kaip egzistencinio tikslo, esmę mitologizuoja šiais simboliais:

Būtis (1–3):

- grįžimas pas gyvybės motiną,
- savaiminė trauka,
- įkvėpimo šaltinis.

Pažinimas (4–9):

- neaiškumas,
- pažinimas,
- originalus pažinimas,
- gyvenimo pažinimas,
- kelionė,
- savęs ieškojimas.

Pragmatizmas (10–11):

- uždarbis.

Dichotomija (12–13):

- gauti ir duoti,
- ekonomika ir menas.

Kompleksas (14–16):

- materialinė, mokslinė, dvasinė nauda;
- uždarbis, nuotyčiai, pažinimas;

- uždarbis, pramoga, tobulėjimas.

Ekonomikos ir meno sintezė...

Vyrauja pažintinis jūros akcentas. Ugdomuoju požiūriu vertingą išskirtinę jūros, kaip egzistencinio tikslo, esmės supratimo raišką sudaro kompleksinė jūreivystės studentų pozicija, apimanti fizinių, dvasinių, pažintinių poreikių tenkinimą.

Apskritai būsimi jūrininkai jūrą, kaip egzistencinį tikslą, mitologizuoja tikroviškai, aktualiai, jaunam žmogui būdingais simboliais.

2.2. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, prasmė

Jūreivystės studentai jūros, kaip egzistencinio tikslo, prasmę mitologizuoja šiais simboliais:

Savivoka (1–3):

- susivokti kas dėl jūros aukojama,
- orientuotis gyvenime,
- gyvenimu dalintis su jūra.

Savikūra (4–14):

- laisvam pasirinkimui,
- savęs kūrimui,
- karjerai,
- adaptacijai jūroje,
- išlikimui jūroje,
- baimės įveikimui,
- santykio su jūra individualizavimui,
- savo tikslų įgyvendinimui,
- gyvenimo užpildymui.

Įsipareigojimas (15–16):

- turtinti jūrinius mokslus,
- įsipareigoti ekologijai.

Dominuoja savikūros akcentai. Galima teigti, kad respondentai jūrą įprasmina profesinės savikūros požiūriu.

Jūros, kaip egzistencinio tikslo, prasmė išskirtinai reiškia- ma jūrinio, t. y. mokslinio ir ekologinio įsipareigojimo verte.

Kai kurių būsimų jūrininkų požiūris į jūrą, kaip egzistencinę tikslą, pasižymi savęs kūrimu įsipareigojant. Tai labai prasmingas požiūris, rodantis studentų brandą.

Apskritai nustatyti labai turtingi jaunuolių pateikti apibūdinimai mitologizuojant jūrą.

2.3. Jūros, kaip egzistencinio tikslo, išgyvenimai

Jūreivystės studentai jūros, kaip egzistencinio tikslo, emocinius išgyvenimus mitologizuoja šiais simboliais:

Teigiama (1–6):

- gėris,
- šviesa,
- laimė,
- pasitenkinimas kryptinga eiga.

Neigiama (7–8):

- jūra neįdomi,
- vien jūros nepakanka.

Atskirtis (9–13):

- neramu,
- neramu kaip bus,
- baimė nedalyvauti šeimos įvykiuose,
- atskirtis,
- jaučiamasi tarsi panirus.

Natūralizmas (14–15):

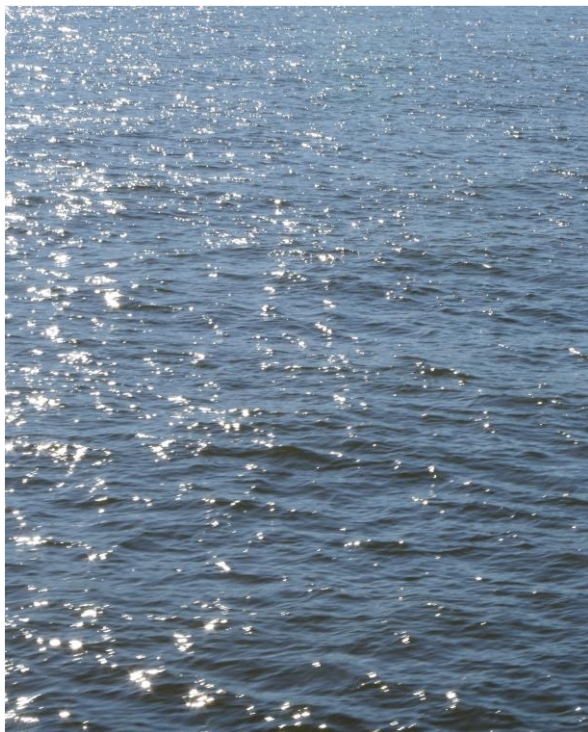
- susiliejimas su gamta,
- nekantrumas išplaukti.

Saviraida (16):

- suvokiama, kad bręstama vertybiškai.

Vyrauja teigiama studentų savijauta, pažymėta nerimo, atskirties momentais.

Vieno studento emociniai išgyvenimai jūros, kaip egzistencinio tikslo, atžvilgiu išskirtinai reiškiami vertybinės brandos akcentu.

Jūros vertybinė būtis...

Apskritai jūros, kaip egzistencinio tikslo, požiūriu galima teigti, kad jūros mitologizavimas pasižymi jūrinio gyvenimo realizmu.

2.4. Jūra, kaip egzistencinis tikslas, siekių lygmeniu

Jūreivystės studentai jūrą, kaip egzistencinį tikslą, savo siekių požiūriu mitologizuoja šiais simboliais:

Pažinimas (1–5):

- sužinoti kodėl norisi išplaukti,
- kodėl būtent jūra verčia susimąstyti,
- pažinti naują,
- pažinti jūros esmę,
- labiau gyventi.

Profesionalumas (6–12):

- pažinti žmogaus galimybes jūroje,
- gebėjimus,
- kitų jūrinę patirtį,
- suvokti riziką,
- sužinoti kaip jūrininkas keičiasi,
- darbas ir atlyginimas,
- ar pavyks vėliau jūros atsisakyti.

Abejingumas (13):

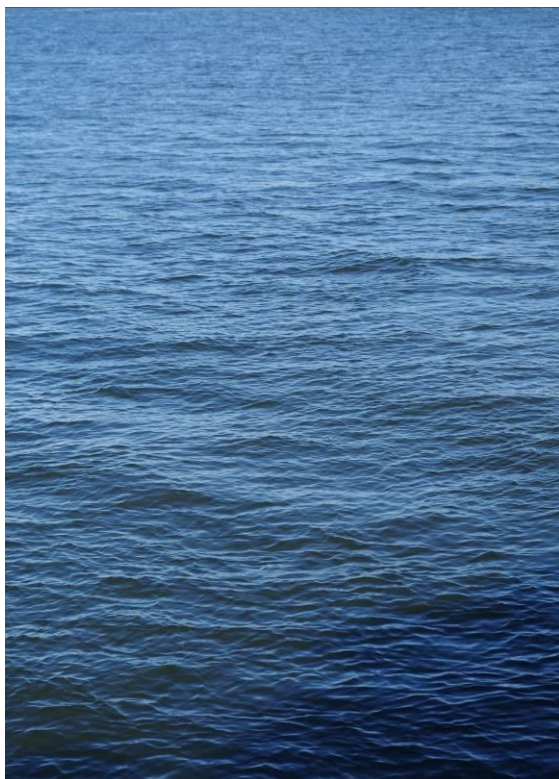
- jūra nedomina.

Darna (14–16):

- suvokti jūrą kaip visumą,
- tobulinti jūros resursų naudojimo būdus,
- susidraugauti su jūra.

Dominuoja profesionalieji studentų siekiai išgyvenant jūrą kaip egzistencinį tikslą.

Išskirtinai reiškiami kilnūs darnios sąveikos su jūra momentai.

Darnos išgyvenimų galimybė...

Apskritai studentų jūros mitologizavimas pasižymi asmenybę ir profesionalą charakterizuojančių savybių integralumu.

2.5. Jūra, kaip egzistencinis tikslas, elgesio lygmeniu

Jūreivystės studentai jūrą, kaip egzistencinį tikslą, savo elgesiu mitologizuoja šiais simboliais:

Procesas (1–5):

- plaukia nepaisant kitų atkalbinėjimų,
- išplaukia,
- plaukia, nes patinka;
- eina pirmyn nepaisant nieko,
- santykio su jūra neatsisako.

Dichotomija (6–8):

- mėgaujasi arba atsiriboja,
- laikosi savo tikslo arba nesilaiko,
- užsidirba ir ilsisi.

Adaptacija (9–12):

- reaguoja į pokyčius.
- sunkiai bendrauja su nepažįstamaisiais,
- tinkamai reaguoja į iššūkius,
- jūrą prisijaukina.

Integracija (13–16):

- savo gyvenimą susieja su jūra,
- jūrą laiko gyvenimo dalimi,
- jūrai atiduoda visą save,
- savo išgyvenimus derina su jūros nuotaikomis.

Vyrauja studentų veržlumu pasižymintis procesas. Jūrei-vystės studentų elgesio jūros, kaip egzistencinio tikslo, atžvil-giu išskirtinumą sudarytų profesiška orientuota adaptacija ir psichinės sveikatos požiūriu vertinga integracija.

Apskritai galima teigti, kad jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas elgesio lygmeniu pasižymi;

- tikslingumu,
- tvirtumu,
- integralumu.

2.6. Jūra, kaip egzistencinis tikslas, savivertės lygmeniu

Jūreivystės studentai jūrą, kaip egzistencinį tikslą, mitologizuoja savivertės raiškos simboliais:

Saviraida (1–6):

- savivertė didėja pažinimo dėka,
- atradimų dėka,
- didėja savaime,
- tobulėjama,
- tobulėjama fiziškai, protišcai, dvasiškai;
- ugdomas charakteris.

Savijauta (7–9):

- gerėja savijauta,
- jaučiamasi esant savo vietoje,
- artėjant prie tikslo jaučiamasi vertingu.

Stabilumas (10–11):

- sutvirtėjama,
- tvirtai įgyvendinami išsikelti tikslai.

Natūralizmas (12):

- kyla pagarba gamtai.

Santykinumas (13):

- priklausomumas nuo situacijos.

Gyvenimo prasmė (14–16):

- prasmingiau mąstoma apie gyvenimą,
- labiau vertinamas gyvenimas sausumoje,
- ugdomas savo misijos šiame pasaulyje suvokimas.

Aiškliai ir įvairiais, ypač saviraidos, savijautos ir gyvenimo įprasminimo, simboliais dominuoja ugdoma studentų savivertė jūros, kaip egzistencinio tikslo, atžvilgiu.

Žmogui esant gamtos dalimi reikšmingą savivertės išskirtinumą sudaro pagarbos gamtai akcentas.

Apskritai būsimų jūrininkų savivertės (*jūros, kaip egzistencinio tikslo, atžvilgiu*) ugdomoji raiška mitologizuoja jūrą pasižymi turiningumu, visybiškumu, praktiškumu.

Idėja, praktika, grožis...

Apibendrinimas

Atskleidus jūros simboliką, jūreivystės studentams mitologizuojant jūrą kaip paslaptį, galima teigti:

- būsimų jūrininkų simboliniam jūros mitologizavimui (jos esmės ir prasmės suvokimo atžvilgiu) būdinga savikūra, savivertė, profesionalumas, atsakomybė;
- jūrinių siekių lygmeniu – savikūra;
- elgesio lygmeniu būdinga saviraiška;
- asmenybės savivertė iš esmės ugdoma, skatinama pagarba kaip tam tikra distancija jūros atžvilgiu.

Išryškinus jūros simboliką, jūreivystės studentams mitologizuojant jūrą kaip egzistencinį tikslą, galima konstatuoti:

- būsimų jūrininkų jūrinei savivokai būdinga susivokimas gyvenime, savikūra, įsipareigojimai;
- emocinių išgyvenimų lygmeniu – saviraida;
- asmenybės savivertė pasižymi tikslingos saviraidos ir geros savijautos požymiais.

Savitikros klausimai

1. Kokią simbolių tendenciją atskleidžia jūros, kaip paslapties, mitologizavimas esmės lygmeniu?
2. Kas bendra simboliams, kuriuos atskleidžia jūros, kaip paslapties, mitologizavimas prasmės lygmeniu?
3. Kokią mitologizavimo simbolių tendenciją atskleidžia jūros, kaip paslapties, emociniai išgyvenimai?
4. Kas bendra simboliams, kuriuos atskleidžia jūros, kaip paslapties, mitologizavimas siekių lygmeniu?

5. Kokią simbolių tendenciją atskleidžia jūros, kaip paslapties, mitologizavimas elgesio lygmeniu?
6. Kas bendra simboliams, kuriuos atskleidžia jūros, kaip paslapties, mitologizavimas savivertės lygmeniu?
7. Kokią simbolių tendenciją atskleidžia jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas esmės lygmeniu?
8. Kas bendra simboliams, kuriuos atskleidžia jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas prasmės lygmeniu?
9. Kokią mitologizavimo simbolių tendenciją atskleidžia jūros, kaip egzistencinio tikslo, emociniai išgyvenimai?
10. Kas bendra simboliams, kuriuos atskleidžia jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas siekių lygmeniu?
11. Kokią simbolių tendenciją atskleidžia jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas elgesio lygmeniu?
12. Kas bendra simboliams, kuriuos atskleidžia jūros, kaip egzistencinio tikslo, mitologizavimas savivertės lygmeniu?

LITERATŪRA

- Bagdanavičius, V. J. (2004). *Lietuvių mitologija*, 3. Mintis.
- Balys, J. (1966). *Lietuvių liaudies pasaulėjauta tikėjimų ir papročių šviesoje*. Lietuvių tautinis akademinis sambūris.
- Bartninkas, M. (1999). *Didžiųjų mitų keliais*. UAB „Neįgaliųjų reabilitacija“.
- Beresnevičius, G. (2002). *Ant laiko ašmenų*. Aidai.
- Biedermann, H. (2002). *Naujasis simbolių žodynas*. Mintis.
- Blue O2 Limited. (2021). *Liveaboards in Papua New Guinea*. <https://blueotwo.com>
- Brett, A. (2021). *Top Images*. <https://www.shutterstock.com>
- Corbin, A. (1994). *Meereslust. Das Abendland und die Entdeckung der Küste*. Fischer Taschenbuch.
- Culture-Images GmbH. (2021). *Das Narrenschiff*. <http://www.culture-images.de>
- Die evangelische Gemeinschaft Altenseelbach. (2021). *Ankerkreuz*. <http://www.jungschar.biz>
- Dubin, G. (1996). *Unseren Ängsten auf der Spur. Vom Mittelalter zum Jahr 2000*. DuMont.
- Encyclopaedia Britannica Inc. (2013a). *Das Narrenschiff*. <http://www.britannica.com>
- Encyclopaedia Britannica Inc. (2013b). *Titanic*. <http://www.britannica.com>
- Etsy. (2020). *Christian Fish Decal* (Photo by H. Black). <https://www.etsy.com>
- Finlay, V. (2003). *Das Geheimnis der Farben. Eine Kulturgeschichte*. List Verlag.
- FlugAbenteuer. (2021). *Jakobsweg per Flugzeug* (Photo by Aviatormagazin). <https://www.flugabenteuer.at>

- Fotocommunity. (2021). *Nordseewellen* (Photo by H. Rosgen.).
<https://www.fotocommunity.de>
- Fotocommunity. (2010). *Weg zum Meer* (Photo by W. Wippermann). <https://www.fotocommunity.de>
- Genienė, Z. (2015). *Lietuvos jūrinės kultūros raida 1925–2014. Jūros šventės*. Mažosios Lietuvos istorijos muziejus.
- GettyImages. (2021). *Turkish flag on a ship on the background of the Bosphorus Bridge* (Photo by A. Petrus).
<https://www.gettyimages.com>
- GoodFon. (2021). *Section Landscapes. Anglas*.
<https://www.goodfon.com>
- Gould, C. (1886). *Mythical Monsters. Sea-Serpent Attacking a Vessel (From O. Magnus)*. <https://www.sacred-texts.com>
- Grey, O. (2017). *The Mystery of the Vanishing Amber Room* (Photo by Alchetron). <https://explorethearchive.com>
- Hoare, C. (2019). *Titanic Shock: Why Expert Claimed This Proves Ship did not Hit Iceberg: 'Impossible'* (Image: Getty). <https://www.express.co.uk>
- IĮ Focus Studio. (2021). *Nojaus laivas – Tvanas*.
<http://focusstudio.lt>
- IĮ Inekta. (2018). *Klaipėdoje prasideda 59-oji Jūros šventė* (nuotrauka organizatorių). <https://lietuve.lt>
- Jooinn. (2021). *Turquoise Ocean Background*.
<https://jooinn.com>
- Jucevičius, L. A. (1995). *Lietuvių mitologija*, 1. Mintis.
- Jung, C. G. (1967). *Gesammelte Werke*, 8. Walter Verlag.
- Kaufmann, J. C. (2006). *Frauenkörper – Männerblicke. Soziologie des Oben-ohne*. UVK Verlagsgesellschaft.
- Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras. (2013). *Klaipėdos m. lankomi objektai*. <http://www.klaipedainfo.lt>

- Landsbergis, V. (2011). Jūros šonai. *Jūra. Poezija ir muzika*. Thomo Manno festivalis, 1–2.
- Lileikis, S. (2011). *Kultūrinės ir psichosocialinės jūrinės edukacijos metodologiniai metmenys*. Klaipėdos universiteto leidykla.
- Marais, I. (2021). *Akashi Kaikyo Bridge*. <https://blogs.sunvalleygroup.co.za>
- MELI. (2002). Bangputys. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt>
- Miros Group. (2019). *On the Move: Measuring Surface Currents from Moving Vessels* (Photo by D. Bonvik-Stone). <https://www.miros-group.com>
- Mooney, C. (2014). *No, Really: There is a Scientific Explanation for the Parting of the Red Sea in Exodus* (Photo by N. Fuller). <https://www.washingtonpost.com>
- Naupar. (2021). *Seeleute und Aberglaube an Bord eines Schiffes*. <https://www.naupar.de>
- NDR. (2020). *Den Hamburger Hafen entdecken*. <https://www.ndr.de>
- Needpix. (2020). *Siren Denmark Copenhagen Free Photo*. <https://www.needpix.com>
- Nietzsche, F. (1995). *Linksmasis mokslas*. Pradai.
- Norwegian Cruise Line Holdings Ltd. (2021). *Dolphin Watching Expedition*. <https://www.ncl.com>
- Nuwer, R. (2013). Severed Octopus Arms Have a Mind of Their Own (Photo by M. Brekkevold). *Smithsonian Magazine*. <https://www.smithsonianmag.com>
- Paulauskas, S. (1999). *Savivaldos dialektika*. Klaipėdos universiteto leidykla.
- Petkevičius, V. (2003). *Durnių laivas*. Politika.

- Pinterest. (2021). *Gaudi Buildings* (Photo by K. Warner). <https://www.pinterest.com>
- Pinterest. (2021). *Neo Conceptual Art*. <https://www.pinterest.com>
- Preetorius, E. (1939). In Pinterest. (2021). *Der Fliegende Holländer*. <https://nl.pinterest.com>
- Reiterer, F. V. (1993). *Manuskript für die Geistprofessur an der Theologischen Fakultät zu Kaunas*. Institut für Alttestamentliche Bibelwissenschaft.
- Rėza, L. (2002). Bangputys. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt>
- Scher, S. (2021). *Introduction to Andean Cultures* (Photo by S. Scher). <https://www.khanacademy.org>
- Schmid-Höhne, F. (2006). *Die Meere in uns. Eine psychologische Untersuchung über das Meer als Bedeutungsraum*. Centaurus Verlag.
- Schwanitz, D. (2001). *Ką turi žinoti kiekvienas išsilavinęs žmogus*. Tyto alba.
- Sea Bees Diving. (2017). *From Frog Fish to Whale Sharks – the Who's Who of Marine Creatures in Thailand*. <https://sea-bees.com>
- Shutterstock. (1934). *Loch Ness monster: "surgeon's photograph"*. Historica/REX/Shutterstock.com
- Sickenius, D. S. (2021). *Perlen – ein Geschenk der Natur*. <http://www.miyabi-perlen.com>
- Silver Island UK Ltd. (2018). *Baltic Amber Sterling Silver Bracelet*. <https://www.silverisland2007.co.uk>
- SurferToday. (2012). *Ferran Crespo wins 2012 New Zealand Wave Sailing Nationals*. <https://www.surfertoday.com>

- Šatavičiūtė, L. (2002). Bangų ornamentas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt>
- Tenzer, E. (2007). *Einfach schweben. Wie das Meer den Menschen glücklich macht*. Marebuchverlag.
- The Interactive Bible. (2020). *The Exodus Route: Goshen to the Red Sea*. <https://www.bible.ca>
- The Wanderling. (2021). *Vikings of the Desert Southwest*. <http://the-wanderling.com>
- Time Inc. (1975). *Myt. Clas. Neptune. Poseidon. Nereids & Tritons*. <https://artsandculture.google.com>
- Tumelis, J. (2010). Palemonas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt>
- UAB „Saulės Spektras“. (2021). *Vilniaus Šv. apaštaly Petro ir Povilo bažnyčia – baroko perlas*. <https://www.turizmas.lt>
- Unsplash. (2021). *Coral Reef Fish* (Photo by K. Hatwood). <https://unsplash.com>
- Unsplash. (2021). *Wassertropfen* (Photo by E. Estremera). <https://unsplash.com>
- Veličkienė, A. T. (2003). Charonas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt>
- VerticalScope Inc. (2021). *Suites Avenue Hotel Barcelona* (Demetrios photography). <https://www.skyscrapercity.com>
- Vosyltė, K. B. (sud.). (1985). *Lietuvių kalbos palyginimų žodynas*. (1985). Mokslas.
- Wirth, H. J. (2004). *9/11 as a Collective Trauma and other Essays on Psychoanalysis and Society*. Psychosozial-Verlag.
- Zinkevičius, Z. (2004). *Istorijos iškraipymai*. Lietuvių katalikų mokslo akademija.

SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

Adaptacija – prisitaikymas pakitus aplinkai.

Archetipas – pirmavaizdis.

Arka – lanko pavidalo statinio konstrukcija.

Asociacija – ryšys tarp objekto ir iš sąmonės kylančių vaizdinių.

Asteninis – slopinantis, pasyvinantis, paralyžiuojantis valią.

Atavizmas – tolimiems protėviams būdingų požymių atsiradimas.

Atributas – požymis, ženklas, simbolinis daiktas.

Dekoracija – puošimas, apipavidalinimas.

Dichotomija – dalijimasis į dvi dalis.

Dualizmas – dvilypumas.

Egzistencija – būtis, buvimas.

Eksterjeras – pastato išorė.

Erotika – jautinė meilė.

Gigantomanija – perdėtas pamėgimas visko, kas milžiniška.

Hagiografas – Šventojo Rašto rašytojas.

Heraldika – herbų tyrimas, jų visuma.

Ikonografija – dailės kūrinių visuma.

Integralus – vientisas, visuminis, neišskiriamai susijęs.

Katakombos – požeminės kapinės.

Keramika – degti dirbiniai iš molio, jų kūrimas.

Knechtas – stulpeliai (paprastai poriniai) prie laivo bortų ir uosto krantinėje švartavimo, buksravimo lynams tvirtinti.

Kognityvusis – pažintinis, susijęs su suvokimu, įprasminimu.

Kompleksas – tarpusavyje susijusių elementų visuma.

Kretos-Mikėnų epocha arba Egėjo kultūra – bronzos amžiaus archeologinė kultūra, III–II tūkstantmetyje pr. Kr. paplitusi

Kretos saloje, Balkanų pusiasalio pietinėje dalyje, Egėjo jūros salyne ir mažosios Azijos vakarinėje pakrantėje.

Logotipas – grafinis ženklas.

Mentalitetas – individui ar socialinei bendrijai būdinga mąstysena, suvokimo būdas.

Mitas – sakmė, pasakojimas, padavimas, kuris perteikia senovės tautų (paprastai religines) pažiūras į pasaulio ir gamtos reiškinių kilmę, dievus, legendinius herojus. Jūrinis mitas šiais laikais pirmiausia yra tradicinis jūros ideologinis išaukštinimas visuomenėje, kurios nariai savarankiškai ir kolektyviai teikia jūrai jiems aktualias prasmes.

Mitologija – senovinių ir šiuolaikinių mitų visuma.

Natūralizmas – santykis su gamta ir gamtos dėsniais, šio santykio svarba.

Pragmatizmas – praktinio taikymo, apčiuopiamos naudos, greito rezultato reikšmingumas.

Presbiterija – bažnyčios dalis, kurioje yra didysis altorius.

Promenada – pasivaikščiojimo vieta.

Psichoanalizė – psichologijos kryptis, kuri tiria kaip sąmonėje slypintys motyvai bei konfliktai formuoja žmogaus elgesį.

Psichologija – mokslas apie elgesį ir psichikos procesus.

Psichoterapija – gydymas veikiant psichiką.

Sakralinis – pašventintas, pašvęstas.

Savivoka – savo asmenybės vertės suvokimas.

Simbolis – žmogui ar visuomenei reikšmingas, dažnai perkeltinę reikšmę turintis ženklas, teikiantis ypatingą prasmę.

Stichija – didelės griauamosios jėgos gamtos reiškiniai.

Tekstilė – pramonės gaminiai iš pluošto – verpalai, audiniai, trikotažas.

Transcenduoti – peržengti materialios tikrovės ribas kliaujantis intuicija, siekiant įprasminti savo būtį.

Uolektis – ilgio matas, kurio pagrindas – atstumas nuo sulenktos rankos alkūnės iki ištiestos plaštakos viduriniojo piršto galiuko.

Zenitas – dangaus sferos ir stebėjimo vietos svambalo linijos susikirtimo taškas.

THE SEA IN THE CULTURE OF MYTHS

Dr. Saulius Lileikis

S u m m a r y

The human saw the sea for the first time thousands of years ago. This way, impressive and complex communication between the human and the sea began. This communication was driven by an inspiration to create, following the spirit of freedom. A whole culture can be based on the creativity of one individual. Culture (Lat. *cultura*) means development, improvement, worship.

The communication between the human and the sea is characterized by a technological, recreational, sportive, ecological, medical, ethical, aesthetical, mythological, religious, psychological, and educational culture. The sea has become an integral and peculiar part of the culture of mankind. It is not only water but also a holistic cultural structure. From the perspective of the history of mankind, the sea is important not only at an economic level. Its manifestations are also evident in maritime texts, songs, plays, and imagery.

Maritime symbols are universal signs, which help human beings understand themselves and their own place in life on an individual level. Almost all areas of life are related to the sea.

This book, a collection of studies, highlights the features of cultural and mythological significance of the sea in respect of enrichment of personality. The structure of the book reflects cultural symbols of the Mediterranean Sea, Christian and scientific maritime mythology, certain moments from social maritime mythology, and the approach of maritime students towards maritime symbols.

Klaipėdos universiteto leidykla

Saulius Lileikis

JŪRA MITŲ KULTŪROJE. Jūrų mitologijos metmenys

Redagavo Laura Tarožienė

Maketavo Lolita Zemlienė

Klaipėda, 2021

SL 1335. 2021 03 31. Apimtis 7,5 sąl. sp. l.

Klaipėdos universiteto leidykla, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda

Tel. (8 46) 398 891, el. paštas: leidykla@ku.lt,

interneto adresas: <http://www.ku.lt/leidykla/>